

Sara Vikman

OPETTAJAN ROOLI ETÄOPETUKSESSA

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Joulukuu 2021

TIIVISTELMÄ

Sara Vikman: Opettajan rooli etäopetuksessa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Joulukuu 2021

Tässä tutkimuksessa tutkittiin, millainen oli alakoulun luokanopettajan rooli kevään 2020 poikkeustilan aikaisessa etäopetuksessa. Tutkimuksen lähtökohtana toimivat aiheen ainutlaatuisuus historiassamme sekä kevään 2020 aikaisesta etäopetuksesta käyty yleinen keskustelu. Tutkimuksen tarkoituksena oli sekä kerätä tietoa etäopetuksen kehittämistä varten että lisätä tietoisuutta opettajien työnkuvasta etäopetusaikana. Tutkimuskysymys oli ”Millainen oli luokanopettajan rooli kevään 2020 poikkeustilan aikaisessa etäopetuksessa?”

Tutkimuksen teoreettinen pohja muodostui etäopetuksen ja opettajan roolin käsitteiden määrittelystä sekä aikaisempien tutkimuksien tarkastelusta. Tutkimuksen aineistona toimi neljän luokanopettajan haastattelut, jotka toteutettiin teemahaastatteluina. Kaikki haastateltavat olivat toimineet etäopetuksessa luokanopettajan tehtävissä kevään 2020 poikkeustilan aikana ja heidän kertomuksissaan oli paljon samankaltaisuuksia. Tämän vuoksi tutkimuksella on tapaustutkimuksen luonne.

Aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin sekä aineisto- että teorialähtöisesti. Analyysissä muodostetun teemoittelun avulla muodostettiin kuvaus opettajan roolia määrittelevistä tehtävistä etäopetuksessa, jotka jaettiin neljään ryhmään niiden toteutusajan mukaan.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että opettajan roolissa etäopetuksessa korostuivat erityisesti opetusta valmistelevat tehtävät ja opetusta viimeistelevät tehtävät. Opetusta valmisteleviin tehtäviin kuuluivat muun muassa opetuksen suunnitteleminen sekä ohjeiden laatiminen ja opetuksen viimeistelyyn esimerkiksi itsenäisten tehtävien ja oppimisen kontrollointi. Opetuksen taustalla olevat tehtävät liittyivät myös vahvasti opettajan rooliin, ja opetuksen aikanakin opettajalla oli tehtäviä etäopetuksessa. Opettajan rooleista korostui erityisesti asiantuntijan ja työnohjaajan rooli.

Avainsanat: etäopetus, verkko-opetus, opettajan rooli, opettajan tehtävät, COVID-19

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	ETÄOPETUS	6
2.1	Aikaisempia tutkimuksia ja hankkeita etäopetuksesta.....	8
2.2	Etäopetus kevään 2020 poikkeustilan aikana.....	10
3	OPETTAJAN ROOLI	12
3.1	Opettajan rooli luokkahuoneessa.....	12
3.2	Opettajan rooli etäopetuksessa.....	14
3.3	Opettajan roolin muutos.....	15
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	17
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	17
4.2	Tutkimuksen metodologinen lähestymistapa.....	17
4.3	Aineistonkeruu.....	18
4.4	Aineiston analyysi.....	20
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	22
5.1	Opetuksen valmisteleminen.....	22
5.1.1	<i>Suunnitteleminen</i>	22
5.1.2	<i>Ohjeistus</i>	23
5.1.3	<i>Esivalmisteluiden tekeminen</i>	24
5.1.4	<i>Oman toiminnan kehittäminen</i>	25
5.2	Opetuksen toteuttaminen.....	25
5.2.1	<i>Ohjeistaminen</i>	25
5.2.2	<i>Aikataulun ylläpitäminen</i>	26
5.2.3	<i>Opettaminen</i>	26
5.2.4	<i>Tukeminen</i>	27
5.2.5	<i>Järjestyksen ylläpitäminen</i>	28
5.2.6	<i>Toiminnan järjestäminen</i>	29
5.3	Opetuksen viimeisteleminen.....	29
5.3.1	<i>Oman toiminnan kehittäminen</i>	29
5.3.2	<i>Oppimistehtävien ja oppimisen kontrollointi</i>	30
5.4	Taustatehtävät.....	30
5.4.1	<i>Huolenpito</i>	30
5.4.2	<i>Ilmapiiirin luominen</i>	32
5.4.3	<i>Arvojen välittäminen</i>	33
5.5	Tehtävien painottuminen etäopetuksessa.....	34
5.6	Tehtävät opettajan roolien määrittäjinä.....	36
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	38
6.1	Opettajan rooli etäopetuksessa.....	38
6.2	Opettajan roolin muutos.....	40
6.3	Tutkimuksen luotettavuus.....	41
6.4	Yhteenveto ja jatkotutkimusideoita.....	42
	LÄHTEET	45

1 JOHDANTO

Keväällä 2020 Covid-19 epidemian levitessä maailmanlaajuisesti pandemiaksi joutuivat koulut ympäri maailman sulkemaan oviensa fyysisten kontaktien ja sitä kautta myös taudin leviämisen rajoittamiseksi. Myös suomalaiset koulut siirtyivät pääosin etäopetukseen maaliskuussa 2020 ja suomalaisissa kouluissa tehtiinkin ihmeitä, kun etäopetukseen siirryttiin käytännössä kahden päivän aikana.

Näin laajaa etäopetuskokeilua ei ole ollut aiemmin Suomen historian aikana, sillä Suomen perusopetuslaissa määritellään perusopetuksen tapahtuvan pääsääntöisesti lähiopetuksena (Perusopetuslaki 628/1998, 29 §, 30§). Kuitenkin etäopetus sisältää monia nykyisen Opetussuunnitelman kannattamia arvoja, kuten digitaalisten laitteiden hyödyntämistä ja itsenäistä opiskelua (Opetushallitus, 2014). Voikin siis olla, että pandemian pakottamana toteutetusta etäopetuksesta voisikin olla jotain hyötyä opetukselle tulevaisuudessa, minkä vuoksi se on erityisen mielenkiintoinen tutkimusaihe.

Etäopetus oli erityisesti kevään 2020 poikkeustilan aikana eräänlainen kuuma peruna yleisessä keskustelussa. Opettajat, oppilaat, oppilaiden vanhemmat, viranomaiset ja muut aiheesta kiinnostuneet kävivät kiivasta keskustelua etäopetuksesta, sen hyvistä ja huonoista puolista, sen tarpeellisuudesta ja sen toteutustavoista. Etäopetus-termin lisäksi keskusteluissa saatettiin käyttää myös muun muassa termejä kotiopetus tai itseopiskelu. Saatettiin myös ajatella, että etäopetus tarkoitti, että opetusta ei ollut, ja että opettajat eivät tehneet työtään.

Tutkimusideani lähtökohtana toimikin tämän keskustelun aiheuttama tunne opettajan roolin ja tehtävien mitätöinnistä etäopetuksessa. Lisäksi kiinnostukseeni vaikutti myös etänäopetuksena suorittamani opetusharjoittelu,

jossa oma opettajuuteni ja roolini tuntuivat etäisiltä, epämääräisiltä ja hämmentäviltä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen rooli suomalaisilla alakoulun luokanopettajilla oli kevään 2020 etäopetuksessa. Aineistona toimii elokuussa 2020 toteutettu teemahaastattelu, johon on haastateltu neljää kevään 2020 poikkeustilan aikana etäopettajina toiminutta alakoulun luokanopettajaa. Haastatteluissa opettajat kertoivat omasta etäopetuksestaan, tehtävistään ja kokemuksistaan niistä. Tarkoituksena on nostaa tietoisuutta opettajien tärkeästä osuudesta kevään 2020 etäopetuksessa ja saada tietoa hyvän etäopettajuuden tueksi vastaavien tilanteiden varalle tulevaisuudessa.

2 ETÄOPETUS

Etäopetus on jonkin instituution järjestämää virallista ja vuorovaikutteista opetusta, jossa opettaja ja oppilaat ovat etäällä toisistaan (Simonson & Seepersaud, 2019 s.1). Varhaisimpana etäopetuksen muotona pidetään jo 1800-luvulla järjestettyjä kirjekursseja, mutta nykYTEKNIKAN ansiosta etäopetus on saanut yhä moninaisempia muotoja.

Simonson ja Seepersaud (2019) määrittelevät etäopetukselle neljä ominaispiirrettä, jotka ovat opetuksen instituutiopohjaisuus, opettajan ja oppilaan etäällä olo, vuorovaikutteisuus sekä oppimistuotoksien jakaminen. Instituutiopohjaisuus tarkoittaa sitä, että etäopetus on aina jonkin instituution, kuten koulun, työpaikan tai järjestön järjestämää virallista opetusta. Opettajan ja oppilaan etäällä olo tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että opettaja ja oppilaat ovat eri paikoissa keskenään, mutta vuorovaikutteisuus määrittelee etäopetukselle kuitenkin piirteen, jonka mukaan eri paikoista riippumatta opettaja on vuorovaikutuksesta oppilaisiinsa ja oppilaat vuorovaikutuksessa toisiinsa. Lisäksi Simonsonin ja Sepersaudin mukaan (2019) etäopetuksessa myös jaetaan oppimistuotoksia (esim. videot, kuvat, kirjoitukset) oppilaiden ja opettajan kesken. Kun kaikki nämä piirteet toteutuvat, voidaan opetusta pitää etäopetuksena. (Simonson & Sepersaud, 2019)

Etäopetuksessa hyödynnetään nykyään useimmiten tietoverkkopohjaisia oppimisympäristöjä ja siten etäopetus on yleensä nykyään verkko-opetusta. Ojala (2004, s.8) määrittelee verkko-opetuksen Kolin ja Silanderin mukaan tietoverkkopohjaisia oppimisympäristöjä hyödyntäväksi opetuksiksi. Se voi olla joko osana lähiopetusta tai opetus voi tapahtua kokonaan verkon välityksellä. Goodyear ja kumppanit (2001) lisäävät tähän määritelmään vielä vuorovaikutuksen opettajan ja oppilaiden välillä, jolloin määritelmässä alkaa olla

jo hyvin paljon samankaltaisuutta etäopetuksen määritelmän kanssa. Etäopetuksen ja verkko-opetuksen määritelmien keskeisimpänä erona voidaan pitää sitä, että etäopetusta määrittelee opettajan ja oppilaan etäällä oleminen toisistaan ja verkko-opetusta taas opetuksen tapahtuminen verkossa. Tämän tutkimuksen viitekehyksessä näillä termeillä tarkoitetaan kuitenkin käytännössä samaa asiaa..

Etäopetus, kotiopetus ja itseopiskelu ovat termeinä lähellä toisiaan ja sekoittuvat helposti toisiinsa. Etäopetuksen piirteiden (Simonson & Seepersaud, 2019) perusteella etäopetus voidaan kuitenkin myös erottaa itseopiskelusta tai kotiopetuksesta. Kotiopetus on kyllä jonkin instituution järjestämää, mutta siinä, missä etäopetuksessa opettaja suunnittelee, ajoittaa, ohjeistaa ja valvoo opetusta niin kotiopetuksessa oppilas tekee tämän työn itse mahdollisesti vanhemman avustamana (ks. Suomen Kotikoulu yhdistys ry). Itseopiskelu taas ei ole instituution järjestämää. Myös vuorovaikutus on ominaispiirre, joka ei täyty kotiopetuksessa tai itseopiskelussa. Vuorovaikutus on kuitenkin aikaisempien tutkimusten mukaan todettu tärkeäksi etäopetuksessa (Nummenmaa, 2012b). Kotiopetuksessa ja itseopiskelussa oppilaalla ei ole oppilasryhmää tukena, eikä hän myöskään ole opettajaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Oppilasryhmän ja opettajan puuttuessa myöskään oppimistuotosten jakamista ei voida tehdä. Opettajan fyysisen läsnäolon puuttuminen on siis ainoa näitä kolmea opetusmuotoa yhdistävä tekijä. (Simonson & Seepersaud, 2019)

Etäopetuksella on monia eri muotoja, jotka voidaan jakaa karkeasti kahteen vuorovaikutuksen ajan perusteella (Simonson & Seepersaud, 2019, s. 2). Samanaikaisesti järjestetyssä etäopetuksessa opettaja ja oppilas ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa samaan aikaan. Tästä ovat esimerkkinä mm. verkkoneuvottelusovellusten välityksellä pidetyt oppitunnit tai videopuhelut. Eriaikaisesti järjestetyssä opetuksessa taas vuorovaikutustilanteessa ei olla yhtä aikaa, vaan opettaja voi esimerkiksi jakaa oppilailleen opetusvideoita, tehtäviä tai viestejä, jotka oppilaat käyvät katsomassa, suorittamassa tai vastaamassa niihin omia aikojaan. (Nummenmaa, 2012a)

Aikuisten koulutuksessa etäopetukseen ei tarvita mitään erityistä syytä, mutta perusopetus, josta tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita, järjestetään perusopetuslain nojalla pääosin lähiopetuksena. Kuitenkin erityisistä syistä, kuten Covid19-pandemia, myös perusopetusta voidaan järjestää etäopetuksena (mm. Perusopetuslaki 687/2021, 20 a §). Nummenmaa (2012a) jakaa nämä syyt tilanteisiin, joissa joko oppilaat ovat etäällä tai opettaja on etäällä. Opettaja on etäällä esimerkiksi silloin, jos johonkin tiettyyn oppiaineeseen ei ole saatavilla tietystä koulusta opettajaa tai esimerkiksi oppilaita siihen oppiaineeseen on vähän. Näin on voitu tukea esimerkiksi harvinaisempien kielten tai uskontojen opetusta myös niissä tilanteissa, kun samasta koulusta ei ole löytynyt tarpeeksi pätevää opettajaa (ks. Jyrhämä ym. 2016). Näissä tilanteissa oppilaat opiskelevat usein koulun järjestämässä tilassa ja koulun puolesta heille voidaan järjestää ohjaus ja valvonta tilanteeseen. (Nummenmaa, 2012a)

Tilanteissa, joissa oppilaat ovat etäällä on moninaisempia syitä, joista koronaviruspandemia on vain yksi. Oppilaat etäällä-tilanteissa yhteistä on se, että yksittäiset oppilaat eivät voi tai halua tulla yhteiseen kontaktiopetukseen. Näihin tilanteisiin voi olla syynä esimerkiksi oppilaan sairastuminen, ulkomaanmatka, urheiluharrastus tai huonot kulkuyhteydet kouluun. Myös koronaviruspandemia on tämänkaltainen syy. Oppilaat etäällä-tilanteissa opetuksen järjestäminen on monimutkaisempaa, sillä esimerkiksi opetuksen paikka ja valvonta sekä oppimisvälineet on hankalampi järjestää, kuin opettaja etäällä-tilanteissa. (Nummenmaa, 2012a)

2.1 Aikaisempia tutkimuksia ja hankkeita etäopetuksesta

Etäopetusta on tutkittu aikaisemmin korkeakouluissa ja muussa aikuisopetuksessa. Aikaisempia tutkimuksia ja hankkeita etäopetuksesta peruskoulussa on vähän, sillä se ei ole ollut perusopetuslain mukaan mahdollista (Perusopetuslaki 628/1998, 29 §, 30§). Etäopetusta on peruskoulussa toteutettu enimmäkseen yksittäistapauksissa (esim. sairastuminen tai ulkomaanmatka) tai

yksittäisissä aineissa tai kokeilumuotoisesti joissain projekteissa (mm. Joensuu & Latvala, 2002).

Joitain laajempiakin tutkimuksia etäopetuksesta perusopetuksessa kuitenkin on. Yksi näistä tutkimuksista oli esimerkiksi vuosina 1994–1997 toteutettu *Kilpisjärvi-projekti*, joka oli luokkamuotoisen etäopetuksen tutkimus-, kehittämis- ja kokeiluhanke. Hankkeessa Helsingin 2. normaalikoulun opettajat antoivat etäopetusta Kilpisjärven koulun yläasteen oppilaille, minkä ansiosta oppilaat saivat käydä koulunsa kotikylässään sen sijaan, että olisivat matkustaneet kouluun 180 kilometrin päähän. (Rönkä, 1997)

Toinen hieman edellistä tuoreempi tutkimus peruskoulun etäopetuksesta on vuonna 2012 tehty Opetushallituksen rahoittamaan etäopetuksen koordinoitihankkeeseen kuuluva laaja kysely, jossa kartoitettiin muun muassa opettajien kokemuksia ja näkemyksiä etäopetuksesta. Kyselyyn vastasi erittäin laaja joukko suomalaisia opettajia Suomen jokaisesta maakunnasta. Tutkimuksessa selvisi, että opettajat suhtautuvat etäopetukseen melko myönteisesti. (Nummenmaa, 2012b)

Juuri keväällä 2020 julkaistiin myös pro-gradu tutkielma, jossa opiskelijat kehittivät samanaikaisen etäopetuksen mallin yläasteikäisille oppilaille. Opiskelijat kehittivät mallin yhteistyössä erään eteläsuomalaisen kunnan opetushenkilöstön kanssa, kun yhdessä kunnan kouluista oli kaksi oppilasta, jotka eivät pystyneet opiskelemaan koulun opetustiloissa. Tutkimuksessa saatiin selville, että samanaikainen etäopetus on mahdollista, kun siihen on tarvittavat resurssit ja toimijat ovat riittävän motivoituneita toimintaan. Tutkimuksessa selvisi myös, että etäoppimistilanteet vaativat oppilailta enemmän itsenäisyyttä ja omaaloitteisuutta kuin lähiopetukseen osallistuminen. (Kurki & Saari, 2020)

Suomessa toimiva KVS-säätiö on tarjonnut etäopetusta jo Kansanvalistusseuran kirjeopiston perustamisesta (1920) saakka, ja perusopetusta säätiössä on kehitetty jo vuodesta 1975. Nykyään KVS-säätiön alaisena toimii Etäkoulu Kulkuri, joka tarjoaa suomen perusopetuksen mukaista opetusta esimerkiksi ulkomailla asuville oppilaille. Etäkoulu Kulkurissa voi

hankkeen verkkosivujen mukaan ”...opiskella äidinkieltä ja äidinkielellä, tarvittaessa koko perusopetuksen oppimäärän”. (KVS-säätiö, 2021)

2.2 Etäopetus kevään 2020 poikkeustilan aikana

Keväällä 2020 suomalaiset koulut siirtyivät väliaikaisesti etäopetukseen koronaviruspandemian vuoksi. Etäopetukseen siirtyivät kaikki perusopetuksessa olevat oppilaat joitain 1.–3.-luokkalaisia lukuun ottamatta. Etäopetusjakso kesti lähes kaksi kuukautta. Näin laajasti etäopetusta ei ole järjestetty aiemmin Suomessa.

Kevään 2020 poikkeustilan aikaista etäopetustakin on jo jonkin verran ehditty tutkia. Kandidaatin tutkielmia on tehty muun muassa luokanopettajien työhyvinvoinnista (Juntunen, 2020), etäopetusharjoittelusta (Siirö & Pitkänen, 2021), kuvaamataidon opetuksesta (Heikkinen & Jurvanen, 2020) ja tunnekasvatuksesta (Majamaa & Monto, 2021). Pro gradu-tutkielmia taas on tehty esimerkiksi poikkeusolojen aikaisesta arvioinnista (Luoma, 2021), Oppimisen tukemisesta ja eriyttämisestä (Leino, 2021; Rainio, 2020; Nissinen & Vilén, 2021) sekä oppilaiden kokemuksista etäopiskelusta ja motivaatiosta (Jokela & Kesäjärvi-Lehtinen, 2020).

Tällä hetkellä käynnissä on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama valtakunnallinen tutkimus koronatilanteen aikaisista etäopetusjärjestelyistä. Tutkimusta toteuttavat yhteistyössä Tampereen yliopiston Koulutuksen, arvioinnin ja oppimisen tutkimusryhmä (REAL), Tampereen yliopiston Lasten ja nuorten terveyden edistämisen tutkimusryhmä (NEDIS) ja Helsingin yliopiston Koulutuksen arviointikeskus HEA. Tutkimuksen ensiraportin mukaan sekä oppilaiden kokemuksissa etäopetuksesta, että koulujen etäopetuskäytänteissä on ollut paljon eroja. Osa oppilaista on kokenut oppineensa etäopetuksen aikana jopa tehokkaammin kuin lähiopetuksessa kun taas osa koki oppineensa vähemmän. Tutkimuksen ensituloksista selviää myös, että etäopetus on haastanut kouluja ja kuormittanut oppilaiden huoltajia. (Ahtiainen ym, 2020)

Myös Jyväskylän Yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksella on yhteistyössä Neurospectrum Oy:n kanssa meneillään tutkimus etäopetuksesta. Tässä tutkimuksessa etäopetuksen toteutumista tutkitaan erityisen tai tehostetun tuen oppilaiden näkökulmasta. Tutkimuksen ensituloksista selviää, että suurin osa erityisen tai tehostetun tuen oppilaista oli myös etäopetuksessa kevään 2020 poikkeustilan aikana. Etäopetus on sisältänyt tutkimuksen mukaan paljon itsenäistä työskentelyä, mikä on tuottanut vaikeuksia erityisen tai tehostetun tuen oppilaille. Muun muassa itsenäisen työskentelyn suuren määrän vuoksi etäopetus on kuormittanut vanhempia niin kuin Ahtiaisen ym. (2020) tutkimuksessakin. Erityisen tai tehostetun tuen oppilaiden omat voimavarat olivat kuitenkin saattaneet tutkimuksen mukaan jopa parantua etäopetuksen aikana, kun lähiopetuksen ympäristön ja ihmisten aiheuttama kuormitus oli vähäisempää. (Kankaanranta & Kantola, 2020)

3 OPETTAJAN ROOLI

Roolilla tarkoitetaan ihmisten toisiinsa kohdistamia odotuksia (Eskola 1973) Rooli on useimmiten seurausta omasta toiminnasta sekä muiden asettamista odotuksista (Eskola & Jauhiainen, 1994). Kouluyhteisössä opettaja toimii opettajan roolissa mm. oppilaiden, muun henkilöstön, vanhempien tai kouluyhteisön ulkopuolisten henkilöiden kanssa. Nämä kaikki asettavat omat odotuksensa opettajalle, jolloin opettajan rooli on hieman erilainen riippuen siitä, minkä tahon kanssa opettaja on tekemisissä. Opettajan rooli voi myös vaihdella eri tilanteissa, kuten erilaisissa opetustilanteissa, ruokalassa tai välituntivalvonnassa.

Tässä tutkimuksessa tutkitaan opettajan roolia etäopetuksessa ja rajaamalla tarkastelun koskemaan niitä rooleja, joita opettajalla normaalitilanteessa olisi luokkahuoneessa. Luokkatilanteissa opettajat ovat pääosin vuorovaikutuksessa oppilaidensa kanssa, joten tarkastelen opettajan roolia suhteessa oppilaaseen. Tällöin etäopetukseenkin liittyvät luokkatilanteiden ulkopuolelle rajautuvat tehtävät ja roolit eivät ole olennaisia.

3.1 Opettajan rooli luokkahuoneessa

Opettajalla on luokassa monia rooleja yhtä aikaa (Förbom 2003). Häneen kohdistuu myös monia erilaisia odotuksia, joihin vaikuttavat mm. opetusryhmän oppilaat, opetussuunnitelma sekä muut opetustilanteessa toimivat aikuiset. Esimerkiksi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa opettajan rooliin viitataan käyttämällä ilmaisuja, joissa oppilasta ohjataan, rohkaistaan, tuetaan ja kasvatetaan (Opetushallitus 2014).

Förbom (2003) mainitsee aloitteleville opettajille suunnatussa käsikirjassaan viisi opettajalla luokkahuoneessa olevaa roolia. **Asiantuntijan ja työnohjaajan** roolissa opettajan on tärkeää tuntea opettamansa aihe, suunnitella tuntinsa huolella ja olla koko ajan tilanteen tasalla tietäen, mitä on tekemässä. Asiansa tunteva opettaja osaa herättää oppilaidensa kiinnostuksen opetettavaan asiaan. **Esiintyjän** roolissa opettaja on luokkansa edessä koko ajan. Se ei välttämättä vaadi *stand up*-koomikon taitoja tai joka tunnilla toistuvia aina vain näyttävämpiä speaktaakkeleita. Enemmän kyse on uskottavuudesta, olemuksesta, läsnäolosta ja itsevarmuudesta. Opettajan on esiinnyttävä luokan edessä uskottavasti, kiinnostusta herättävästi ja luontevasti. **Järjestyksen ylläpitäjän ja työrauhan takaajan** rooli on viimekädessä aina opettajan tehtävä ja velvollisuus. Tässä roolissa opettaja takaa kaikille oikeudenmukaisen kohtelun, työrauhan ja turvallisuuden tunteen ja vaikka oppilaatkin voivat siihen omalta osaltaan vaikuttaa, on tärkein tehtävä opettajalla. Tähän rooliin vaikuttavat opettajan johdonmukaisuus, oikeudenmukaisuus ja auktoriteetti. **Arvojen välittäjän ja aikuisen mallin** roolissa korostuvat opettajan omat valinnat, arvot ja esimerkki. Opettaja välittää tahtomattaankin oppilaille omia arvojaan ja toimii yhtenä aikuisen mallina. Tässä roolissa ei riitä, että opettaja vain kertoo, miten toimitaan oikein, vaan hänen on itsekin toimittava niin. **Ilmapiirin luoja** roolissa taas opettajalla on tehtävänä omalla käytöksellään edistää hyvän ilmapiirin syntymistä opetusryhmään, joka tarkoittaa sitä, että jokainen tuntee olonsa turvalliseksi, nähdyksi sekä kuulluksi ja saa olla oma itsensä. Ilmapiiriin vaikuttavat myös oppilaat, mutta myös opettajalla on keskeinen rooli sen syntymisessä. Tässä roolissa opettajalta vaaditaan oppilaista kiinnostumista ja oppilasryhmän viesteille herkistymistä.

Opettajan roolia pyritään myös koko ajan muuttamaan (Jyrhämä, Hellström, Uusikylä & Kansanen 2016). Sitä pyritään muokkaamaan yhä enemmän sellaiseksi rooliksi, joka antaa myös oppilaalle tilaa olla aktiivinen toimija opetustilanteessa (ks. Opetushallitus 2014). Entistä mallikansalaisen ja tiedon jakajan roolia pyritään muuttamaan oppilaan opastajan ja toverin,

opiskelunohjaajan ja oppimisympäristön suunnittelijan rooleiksi (Jyrhämä ym. 2016). Myös Opetussuunnitelmassa viitataan tähän muutokseen, mainitsemalla, että oppilasta ohjataan, rohkaistaan ja tuetaan (Opetushallitus 2014). Näiden perusteella voisi päätellä, että opetussuunnitelma korostaa Förbomin (2003) määrittelemistä rooleista erityisesti **asiantuntijan ja työnohjaajan** roolia.

3.2 Opettajan rooli etäopetuksessa

Opettajan rooliin etäopetuksessa vaikuttaa muuttunut opetusympäristö ja tilanne. Tällaisessa tilanteessa vuorovaikutus ja läsnäolo muuttuvat, eivätkä esimerkiksi työrauha ja järjestys tarkoita samaa asiaa. Jotkin opettajan roolit saattavat jäädä lähes kokonaan pois ja toiset roolit vahvistuvat. Esimerkiksi eriaikaisesti toteutetussa verkko-opetuksessa opettajan esiintyjän rooli saattaa jäädä jopa kokonaan syrjään (Förbom 2003).

Eräs yhdysvaltalaisista ja eurooppalaisista tutkijoista koostunut asiantuntijajoukko on määritellyt verkko-opettajalle kahdeksan seuraavanlaista roolia: *prosessin fasilitaattori, ohjaaja, arvioija, tutkija, sisällön fasilitaattori, teknologi, suunnittelija ja manageri/hallinnoija* (Goodyear, Salmon, Spector, Steeples & Tickner 2001). *Prosessin fasilitaattorin* roolissa opettajan tehtävänä on kurssin aikana luoda oppilaille sopivat olosuhteet oppimisprosessiin mm. yhteisön, tehtävien ja ilmapiirin avulla. *Ohjaajan* rooli taas viittaa yksilön ohjaamiseen oppimisprosessissaan. *Arvioijan* rooliin kuuluu oppilaiden edistyksen seuraaminen, palautteen antaminen ja arviointi. *Tutkijan* rooli taas viittaa itsensä kehittämiseen ja ajantasaisten opettavien tietojen ylläpitämiseen. *Sisällön fasilitaattorin* rooliin kuuluu kurssin aiheen ymmärtämisen mahdollistaminen. *Teknologin* roolissa opettaja pitää huolta toimivasta oppimisympäristöistä ja *suunnittelijan* rooliin kuuluu oppimista kehittävien asia- ja tehtäväkokonaisuuksien suunnittelu ennen kurssia. Lisäksi on *managerin/hallinnoijan* rooli, johon kuuluu erinäiset käytännön taustajärjestelyt, kuten opintorekisteri ja turvallisuusseikat.

Perusopetuksen etäopetuksessa roolit voivat olla hieman poikkeavat korkeamman asteen verkko-opetukseen verrattuna. Kuitenkin Förbomin (2003) määrittelemissä opettajan rooleissa sekä Goodyearin ja kumppaneiden (2001) listaamissa verkko-opettajan rooleissa on nähtävissä monia yhdenmukaisuuksia. Förbomin (2003) **asiantuntijan ja ohjaajan** rooliin sisältyi *ohjaaja, sisällön fasilitaattori, tutkija, suunnittelija, arvioija* sekä joiltain osin *prosessin fasilitaattori*. **Järjestyksen ylläpitäjän ja työrauhan takaajan** rooliin kuuluu osana myös *managerin/hallinnoijan* sekä *teknologin* rooli. Lisäksi *prosessin fasilitaattorin* rooli sisältää *ilmapiirin luoja*n roolin. **Esiintyjän ja arvojen välittäjän ja aikuisen mallin** roolia ei oikeastaan Goodyearin ja kumppaneiden (2001) verkko-opettajan rooleissa ollut nähtävissä ja ne ovatkin varmasti erityisesti korkeamman asteen verkko-opinnoissa hyvin vähäiset, elleivät olemattomat. Förbomin (2003) määrittelemistä opettajan rooleista ei myöskään suoraan ollut nähtävissä *managerin/hallinnoijan* ja *teknologin* rooleja, joista erityisesti *teknologin* rooli saattaa olla erityisen korostunut etäopetuksessa verrattuna lähiopetukseen. Managerin rooli taas ei ole suoraan opettajan rooli suhteessa oppilaaseen.

3.3 Opettajan roolin muutos

Opettajan rooleissa etäopetuksessa vaikuttaisi olevan kiinnostavan monta yhtymäkohtaa Opetussuunnitelman (Opetushallitus 2014) ja Jyrhämän ym.(2016) kuvaileman opettajan roolin muutoksen kanssa. Opettajan henkilökohtainen rooli ei korostu Goodyearin ym. (2001) määrittelemissä rooleissa niin paljoa ja esimerkiksi **esiintyjän** sekä **arvojen välittäjän ja aikuisen mallin** rooleja ei mainita ollenkaan. Samoin Jyrhämä ym.(2016) kuvailee opettajan roolin olevan muutoksessa siihen suuntaan, että oppilaalle annetaan aktiivisempi rooli ja opettajan mallikansalaisen rooli olisi väistymässä. Goodyearin ym. (2001) rooleissa esiintynyt käsite *fasilitaattori* viittaa myös opetussuunnitelmassa paljon korostettuun itseohjautuvuuteen sekä Jyrhämän ym.(2016) kuvaukseen opettajasta mahdollistajana, johon liittyy opettajan rooli **ohjaajana ja asiantuntijana**. **Ohjaajan ja asiantuntijan** rooli korostui myös

Goodyearin ym. (2001) rooleissa, joista suurin osa voitiin lukea osaksi sitä. Lisäksi Opetussuunnitelman (opetushallitus 2014) maininnat oppilaan ohjaamisesta, rohkaisemisesta ja tukemisesta viittaavat tähän rooliin. Voisikin siis päätellä, että etäopetuksessa opettajan roolissa korostuvat modernit ja opetussuunnitelmankin korostamat roolit.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millainen rooli luokanopettajilla oli kevään 2020 poikkeustilan aikaisessa etäopetuksessa. Tarkoituksena on kartoittaa tietoa etäopetuksesta, jotta poikkeustilan aikaisesta etäopetuksesta voitaisiin oppia jotain tulevaisuuteen sekä uusien poikkeustilojen varalle, että arkipäivän opetukseenkin. Samalla tutkimuksen tarkoituksena on myös tuoda näkyväksi opettajien tekemää suurta työmäärää poikkeustilan aikana.

Tutkimuskysymykseksi muotoutui seuraava kysymys:

Millainen oli luokanopettajan rooli kevään 2020 poikkeustilan aikaisessa etäopetuksessa?

4.2 Tutkimuksen metodologinen lähestymistapa

Tutkimusmetodinani on laadullinen tutkimus, johon jo tutkimuskysymykseni kysymyssana ”millainen” ohjasi. Pyrin tutkimuksessani kuvailemaan pikemminkin ilmiön laatua, kuin sen laajuutta, määrää tai yleisyyttä, mihin laadullinen tutkimusote sopii määrällistä tutkimusotetta paremmin. Laadullinen, eli kvalitatiivinen, tutkimus ei ole yksinkertaisesti määriteltävissä, mutta Creswellin (1994; Hirsjärvi & Hurme, 2014, 25 mukaan) mukaan laadullinen tutkimus perustuu yksityisestä yleiseen etenevään induktiiviseen päättelyyn, sen luokat muotoutuvat tutkimuksen kuluessa, se on kontekstisidonnaista ja siinä teorioita ja säännönmukaisuuksia kehitellään suuremman ymmärtämisen toivossa.

Laadulliselle tutkimukselle ominaista on, että siinä otetaan huomioon sekä tutkittavan henkilön, että tutkijan subjektiivisuus (Juhila, 2021). Opettajan rooleja

tarkastellessa täytyy ottaa huomioon jokaisen opettajan subjektiivisuus ja erilaiset tavat kokea ja kuvata rooleja. Opettajan rooleista todellisessa elämässä saa paremman kuvan tarkastelemalla niitä opettajan näkökulmasta mieluummin, kuin esimerkiksi virallisten määräysten näkökulmasta. Lisäksi huomioon täytyy ottaa myös oma subjektiivineni tutkijana, sillä aihe on minulle tärkeä.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tyypillistä myös se, että tutkittava ilmiö tai aineisto ovat monimutkaisia ja syy- seuraussuhteet eivät erotu selvästi (Juhila, 2021). Opettajan roolit ovat moninainen ja monella tavalla määriteltävissä ja ymmärrettävissä oleva käsite, joten laadullinen tutkimusmetodi sopii siksi tähän tutkimukseen. Tutkimuksen avainkäsitteiden moniselitteisyyden vuoksi laadulliselle tutkimukselle yleisestä induktiivisesta lähestymistavasta poiketen tässä tutkimuksessa käytetään myös deduktiivista lähestymistapaa. Deduktiivisessa lähestymistavassa ilmiön tutkimisen pohjana on jokin teoria ja tässä tutkimuksessa opettajan rooleja on määritelty ennalta, jotta roolin käsite tulisi konkreettisemmaksi ja johdonmukaisemmaksi tutkimusta varten (Juhila, 2021).

Tämän tutkimuksen otanta on pieni ja valikoitunut, mikä Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan on myös yleistä laadullisessa tutkimuksessa. Tutkimuksen aineistoon valikoituneet haastateltavat opettajat olivat kaikki koulutukseltaan luokanopettajia ja toimivat alakoulun luokanopettajina kevään 2020 poikkeustilan aikana. Lisäksi heidän etäopetustyylessään oli paljon samankaltaisuutta. Tämän valikoituneen otannan perusteella voidaan luoda kuvaus yhdestä tapauksesta ilmiöön liittyen ja saadaan yksi mahdollinen vastaus tutkimuskysymykseeni. Ilmiöön siis haetaan ymmärrystä sen sijaan, että etsittäisiin yleistettävyyksiä. Tämän perusteella tutkimukseni voidaan lukea laadulliseksi tapaustutkimukseksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

4.3 Aineistonkeruu

Tutkimukseni aineistona toimi elokuussa 2020 kerätty haastatteluaineisto. Haastatteluihin osallistui neljä Pirkanmaalaista alakoulun luokanopettajaa, jotka

kaikki pitivät omalle luokalleen etäopetusta kevään 2020 poikkeustilan aikana. Haastattelut toteutettiin haastateltavien valitsemissa paikoissa haastateltavien kotona tai koululla. Yksi haastattelu tapahtui haastateltavan toiveesta rauhallisessa kahvilassa. Haastattelujen pituudet vaihtelivat 15 minuutista 45 minuuttiin.

Haastattelu on yleinen aineistonkeruumenetelmä laadullisissa tutkimuksissa ja se valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi tähänkin tutkimukseen sen monien tarkoitukseen sopivien etujen vuoksi. Haastattelun avulla voidaan esimerkiksi korostaa opettajia subjekteina sekä antaa heidän kertoa itse itseään koskevista asioista (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 35). Haastatteleamalla opettajia pystyttiin myös varmistamaan, että heidän järjestämänsä etäopetus tosiaan vastasi tutkimuksessa käytettävää etäopetuksen määritelmää.

Opettajan roolien käsite on monimutkainen ja siitä saadun aineiston voitiin ennustaa olevan ”monitahoista ja moniin suuntiin viittaavaa” (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 35), jolloin haastattelua voidaan pitää sopivana aineistonkeruumenetelmänä. Monimutkaisuuden vuoksi haastattelun eduksi tähän tilanteeseen voidaan lukea myös se, että haastattelun aikana haastateltavilta voidaan kysyä tarkentavia kysymyksiä ja vastauksia voidaan selventää haastattelun aikana (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 35).

Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna, joka on välimuoto strukturoidulle lomakehaastattelulle ja täysin strukturoimattomalle haastattelulle (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 44). Haastattelut olivat vapaamuotoisia keskustelutilanteita ilman varsinaisia haastattelukysymyksiä, mutta niiden tukena käytettiin tutkijan laatimia teemoja ja erilaisia apukysymyksiä niihin liittyen. Kokonaan strukturoimattomassa haastattelussa olisi ollut haastavaa varmistaa aineiston yhteneväisyys ja relevanttius aiheeseen nähden ja täysin strukturoidussa haastattelussa taas olisi saattanut jokin näkökulma aiheeseen jäädä huomiotta.

Haastattelun teemat (LIITE 1) muodostuivat luvussa 2 määriteltyjen opettajan roolien mukaisesti ja lisäksi yksi teema koski opetuksen yleistä

järjestämistä ja rutiineja. Rutiineja koskevan teeman lisäksi haastattelun teemoina olivat (1) yhteydenpito, (2) tehtävät ja suoritukset, (3) opetuksen suunnittelu, (4) piilo-ops, arvot ja opettajan esimerkki, (5) ilmapiiri sekä (6) valvonta, kuri ja järjestys. Teemat oli suunniteltu siten, että niiden kautta ilmenivät luvussa 2 määritellyt opettajan roolit. Lisäksi rutiineja koskevalla teemalla sekä varmistettiin opetuksen olevan tähän tutkimukseen sopivaa etäopetusta, että annettiin haastateltavalle tilaa kertoa rooleista ja tehtävistä, joita ei tämän tutkimuksen teorioiden valossa oltu vielä määritelty (luku 3). Teemat olivat samat kaikilla haastateltavilla, mutta niiden käsittelyn laajuus, käsittelyjärjestys ja kysytyt apukysymykset vaihtelivat haastateltavien välillä.

4.4 Aineiston analyysi

Litteroitu haastatteluaineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Laadullinen sisällönanalyysi on perinteinen analyysitapa laadullisessa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 103) ja sen avulla pyritään luomaan tiivistetty, sanallinen ja selkeä kuvaus aineistosta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 91-87). Analyysi on sekoitus teoriaohjaavaa ja teorialähtöistä analyysiä sillä luvuissa 2 ja 3 esitetty tutkimuksen teoreettinen viitekehys ohjaa analyysin alkuvaiheita, jonka jälkeen aineistoa tyypitellään aineistolähtöisesti. Lopuksi tyypittely kuitenkin yhdistetään aikaisempaan teoriaan. Alussa tehty analyysiyksiköiden poiminta voidaan nähdä teoriaohjaavana sisällönanalyysinä, sillä analyysiyksiköt valittiin teorian avulla aineistosta (Tuomi & Sarajärvi, 2018 s. 133-135). Aineiston teemoittelu ja tyypittely tehtiin aineistolähtöisesti aineistosta nousevien aiheiden perusteella. Lopuksi taas testataan luvussa 3 määriteltyä mallia opettajan rooleista uudessa kontekstissa, eli etäopetuksessa, mikä voidaan lukea teorialähtöiseksi analyysiksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 128).

Analyysi aloitettiin ensin lukemalla litteroitu haastatteluaineisto huolellisesti läpi ja poimimalla sitten aineistosta ne kohdat, joissa ilmeni jokin opettajan rooleista etäopetuksessa suhteessa oppilaaseen (Luku 3). Lisäksi aineistoista poimittiin erilliseen kategoriaan ilmaukset, joissa ilmeni kyseisten opettajien rooli

lähiopetuksessa sekä rooli etäopetuksessa suhteessa johonkin muuhun kuin oppilaaseen (esimerkiksi oppilaiden huoltajat tai opettajien työkaverit). Aineistosta poimitut ilmaisut saattoivat olla mitä vain yksittäisistä sanoista muutamien virkkeiden mittaisiin pätkiin. Ilmaukset poimittiin erilliselle Word-tiedostolle, jossa jokaisen haastattelun ilmaukset teemoiteltiin erikseen neljään eri teemaan alustavasti sen mukaan kuvasiko ilmaus tapahtumaa tai roolia ennen opettamista, sen aikana, sen jälkeen vai jatkuvasti taustalla.

Alustavan teemoittelun jälkeen tiivistettiin jokaisesta haastattelusta teemojen alla eri ilmauksia yhdistelemällä samankaltaisia ilmauksia yhteisten otsikoiden alle. Tämän jälkeen jokaisen teeman tiivistetyt ilmaukset kerättiin yhteen jokaisesta haastattelusta ja niitä tiivistettiin vielä lisää. Otsikot olivat eri tasoisia siten, että jotkin saattoivat kuvata opettajan roolia, jotkin opettajan tehtävää ja jotkin vain yleisesti ilmaisussa tapahtuvaa asiaa.

Äsken saatujen otsikoiden pohjalta muodostettiin yhdistetty, mahdollisimman yleinen tyyppi ilmauksista, jotka esiintyivät suuressa osassa vastauksia (Eskola & Suoranta, 1998, s.182). Tyyppi kuvasi opettajan tehtäviä etäopetuksessa, sillä näin saatiin aineisto paremmin vastaamaan kysymykseen ”*Millainen?*”. Tyyppi jakautui kolmeen eri kategoriaan, jotka oli muodostettu alun teemojen pohjalta. Kategoriat olivat opetuksen valmisteleminen, opetuksen toteuttaminen, opetuksen viimeisteleminen sekä taustatehtävät. Nämä kategoriat sisälsivät yhteensä 15 eri opettajan tehtävää kuvaavaa alakategoriaa, joista osa jakautui vielä alakategorioihin. Tyyppi testattiin sijoittamalla kaikki haastattelusta alun perin poimitut ilmaukset eri kategorioihin ja testaamisen aikana tyyppi hiottiin vielä lopulliseen muotoonsa. Tyyppi kuvataan taulukossa, joka on tämän tutkimusraportin liitteenä (LIITE 2).

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Luokanopettajien tehtävät etäopetuksessa jakautuivat neljään kategoriaan, jotka olivat opetuksen valmisteleminen, opetuksen toteuttaminen, opetuksen viimeisteleminen sekä taustaorganisointi. Opetuksen valmisteleminen liittyivät tehtävät, jotka tehtiin ennen opetuksen alkamista ja jotka mahdollistivat opetuksen toteuttamisen. Opetuksen toteuttamiseen taas luettiin kaikki opettajan tehtävissä olevat tehtävät oppilaan opiskelun aikana. Tähän kuului niin videopuhelussa toteutetut koko luokan tapaamiset eli monien opettajien sanoin ”meetit”, kuin myös oppilaan itsenäisen työskentelyn aikana toteutetut tehtävät. Opetuksen viimeisteleminen taas kuului oman opetuksen sekä oppilaan oppimisen tarkastelua. Taustatehtäviin kuuluivat sellaiset tehtävät, jotka toteutuivat koko ajan sekä opetuksen taustalla, että sen ulkopuolella, mutta jotka kuuluvat oleellisesti opettajan rooliin suhteessa oppilaaseen. Osa tehtävistä esiintyi saman nimisinä kahdessa eri kategoriassa, mutta niillä oli hieman eri merkitykset eri kategorioissa. Tässä luvussa avaan aluksi eri tehtävien määritelmiä kategorioittain, jonka jälkeen tarkastelen eri tehtävien painotusta aineistossa. Sen jälkeen tarkastelen opettajan rooleja (Luku 3) niihin etäopetuksessa liittyvien tehtävien kautta.

5.1 Opetuksen valmisteleminen

5.1.1 Suunnitteleminen

Suunnitteleminen toimii kaiken opetuksen pohjana ja niin oli myös etäopetuksessa. Suunnitteluun voitaisiin jollain määritelmällä lukea myös kaikki muut tämän kategorian tehtävistä, mutta näissä tuloksissa suunnittelulla

tarkoitetaan opetuksen ideoimista sekä siihen liittyvien päätöksien tekemistä. Suunnitteluun kuuluvat alakategoriat ovat: *aihe*, *aikataulu*, *tehtävät* sekä *eriyttäminen ja tuki*. Lisäksi suunnittelu mainittiin aineistossa usein erittelemättä sitä mihinkään näistä kategorioista.

”Aivotyötä mä tein vielä sit koiralenkilillä et saatoin vaikka kävellessä suunnitella, et--” (O1)

”Kyllä mää joka ikisen päivän suunnittelin etukäteen--” (O2)

”--siinä kohtaa, ku koulupäivä loppu, nii mä rupesin jo rakentaa seuraava päivää.” (O4)

Aihe tarkoitti opetuksen aiheen päättämistä ja rajaamista ja *aikataululla* viitattiin opetuksen aikataulun laatimiseen ja päättämiseen. *Tehtävien* suunnittelu erosi oppimateriaalien luomisesta ja ohjeistuksen laatimisesta siten, että tässä kohtaa sillä tarkoitettiin suunniteltavaan opetukseen sopivien tehtävien valitsemista ja sen päättämistä, että kuinka paljon, missä järjestyksessä ja mitä varten tehtäviä tehdään.

”--mentiin ihan kirjaa eteenpäin--” (O2)

”—oli tosi vaikee myös mitottaa sitä tehtävämäärää--” (O3)

Eriyttämisen ja tuen suunnittelussa opettajan tehtävänä oli ennakoida oppilaiden erilaiset tarpeet sekä oppilaiden tuen tarve eri vaiheissa. Sen perusteella opettajat suunnittelivat tarvittavien toimien järjestämisen, kuten ohjaajan avustuksen tai erilliset tehtävät oppilaille.

”Jouduttiin myös classroomiin tekeen muutamille oppilaille niinku omat tehtävät, joihin me laitetaan ihan vaikka tuplasti tehtäviä, koska vanhemmat sano, et ne on tehny puolessa tunnissa.” (O3)

5.1.2 Ohjeistus

Ohjeistukseen opetuksen valmisteluvaiheessa kuului sekä ohjeiden laatiminen, että ohjeiden lähettäminen. Ohjeiden laatimisessa opettajan oli erityisen tärkeää

laatia ohjeet, jotka kaikki ymmärtävät ja joita oppilaat osaisivat mahdollisimman hyvin noudattaa ilman apua. Tämä vaati opettajilta paljon aikaa ja keskittymistä, sillä oppilaan lukiessa ohjeita he eivät olleet paikalla varmistamassa niiden ymmärtämistä.

”--minkälaiset ohjeet mä kirjoitan et se heikoinki jaksaa lukee koko pätjän ja ymmärtää sen.” (O1)

Lisäksi osa ohjeista lähetettiin tai ajastettiin lähteväksi oppilaille opetuksen alkamista varten. Näissä etukäteen lähetetyissä ohjeissa oli yleensä esimerkiksi ohjeet seuraavan päivän etätapaamisten aikataulusta ja niihin pääsemisestä, mutta usein etukäteen lähetettiin myös itsenäisten tehtävien ohjeita.

”--kaheksalta aamulla lähti Wilma-viestissä päiväohjelma-” (O1)

”--pyrin antamaan tehtävät niinku edellisenä iltana, että edellisenä iltana tuli oppilaitten wilmaan viesti 18-19 aikaan seuraavan päivän hommista ja seuraavan päivän teamstapaamisista.” (O2)

”--Classroomissa on kaikki päivän tehtävät aina julkastuna kaheksaan mennessä.” (O3)

5.1.3 Esivalmisteluiden tekeminen

Esivalmisteluiden tekemisellä tarkoitetaan niitä valmisteluita, joita opettaja teki pystyäkseen toteuttamaan opetustuokionsa suunnitelmiensa mukaisesti. Etäopetuksessa merkittävää tässä tehtävässä oli erityisesti erilaisten *sähköisten alustojen valmistelu*, johon saattoi kuulu esimerkiksi linkkien luomista, ryhmien perustamista tai opetusvideoiden kuvaamista ja lataamista oppilaiden käyttöön.

”Mä tein semmosen taulukon, jossa oli päiväohjelma: klo 9 miitti, siinä linkki, tehtävä, linkki, ja tehään tätä ja lue tästä ohjeet. Ja saatoin tehdä youtubeen heille ohjevideon, et tehdään tämmönen kuvistyö tai kokeilleppa tällästä, et pystytkö roikkumaan pää alaspäin puussa.” (O4)

”--mää pystyn tekee classroomiin oppitunteja ja pystyn tekee opetusvideot valmiiks laittaa sinne tehtävät, tehtävien tarkistuskuvat.”(O3)

Esivalmisteluihin kuuluivat myös erilaisten *opetusmateriaalien luominen ja ryhmäjakojen tekeminen* valmiiksi oppituntia varten. Lisäksi opettajan tehtävänä oli myös varmistaa opetuksessa käytettävien tarvikkeiden saatavuus (alakategoria: *tarvikkeiden hankkiminen*).

”Mä olin heille antanu ohjeeks edellisenä iltana, että huomenna tarvitset sit veitsen, leikkuulaudan ja jonku mitä voit pilkkoa.” (O4)

”--loin tosi paljon niinku opetusmateriaalia--” (O3)

5.1.4 Oman toiminnan kehittäminen

Oman toiminnan kehittämistä tapahtui myös hieman opetuksen valmisteluvaiheessa. Valmisteluvaiheessa tähän liittyi omien tietojen ja taitojen kehittämistä, kokeilemistä ja toiminnan testaamista ja muokkaamista testauksen perusteella.

”--oltiin luotu esim sähköisiä kokeita, nii sit ennen ku ne lähetettiin jakoon lapsille nii me testattiin ne ekaluokan opettajien kesken toisillamme ja muunneltiin sen mukaan aina uusiks.” (O1)

5.2 Opetuksen toteuttaminen

5.2.1 Ohjeistaminen

Opetuksen toteutusvaiheessa ohjeistamisella tarkoitettiin oppilaiden ohjaamista työn äärelle. Ohjeet olivat usein enemmän työskentelyä ohjaavia tai aikaisemmin lähetettyjen ohjeiden tarkentamista, kuin itse tehtävänantoja, mutta konkreettisin ero opetuksen valmistelun ohjeistukseen oli vuorovaikutus, eli se annettiin ohje etukäteen viestillä vai etäyhteyden välityksellä opetuksen aikana.

”-- mää laitan niitä hommii--” (O2)

”Annettiin vielä iltapäivän loput ohjelmat, et mitä pitäis vielä tehdä tän päivän aikana.” (O1)

”--mä saatoin sanoo, et valitse tältä sivulta seittemän tehtävää eteenpäin.” (O4)

5.2.2 Aikataulun ylläpitäminen

Aikataulun ylläpitäminen tarkoitti sitä, että opettajat pitivät huolta suunnitellun aikataulun toteutumisesta opiskelupäivän aikana. Aikataulua ylläpitämällä he auttoivat myös oppilaita pitämään yllä opiskelun päivärytmiä ja koulupäivän ja vapaa-ajan eroa. Aikataulua ylläpidettiin esimerkiksi ohjaamisen, tehtävien ajastusten ja säännöllisten etätapaamisten avulla.

”Elikkä mä tapasin kaks kertaa päivässä mun oppilaani.” (O1)

”--Classroomissa on kaikki päivän tehtävät aina julkastuna kaheksaan mennessä.” (O3)

”Tavattiin kello yhdeksältä, yhdeltätoista ja yhdeltä meetissä.” (O1)

”--me rajattiin silleen, että me ollaan tavoitettavissa 9-14.” (O3)

5.2.3 Opettaminen

Opettamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä uusien asioiden opettamista oppilaille. Se sisälsi sekä samanaikaisesti toteutetut *opetustuokiot* että eriaikaisesti kuvatut *opetusvideot*. Etäopetuksessa uuden asian opiskeluun oli myös mahdollista *tarjota muita opetusmateriaaleja* oppilaalle tai vaikka käyttää muiden kuvaamia opetusvideoita.

”--pidin opetustuokiot sähköisesti--” (O2)

”--tuli se joku opetettava asia, joka käytiin sen jälkeen lävitte.” (O1)

”--mä tein paljon opetusvideoita, joita mä jaoin myös mun työkavereille ja ne käytti niitä samoja.” (O3)

”--saatoin tehdä youtubeen heille ohjevideon et tehdään tällöinen kuvistyo--” (O4)

5.2.4 Tukeminen

Oppilaan tukemiseen sisältyy sekä erityisesti tuentarpeisten oppilaiden tukeminen, että kaikkien oppilaiden tukeminen etäopetuksen aikaisessa opiskelussa. Tukeminen oli etäopetuksen vuoksi opettajien kokemusten mukaan vaikeampaa, kun esimerkiksi perinteinen luokassa kiertely ei ollut mahdollista eivätkä kaikki oppilaat ottaneet yhteyttä apua tarvitessaan.

”Mä koin et mun antama tuki oli liian vähästä oppilaille et sitä olis tarvinnu olla enemmän. Luokassahan oot tottunu siihen, et kierrät oppilaalta toiselle, kattoo koko ajan ja heti ku tulee se virheellinen muoto, ni sä pystyt heti puuttumaan siihen ja vetää heti poikki et katotaas yhdessä uudelleen. Nii nyt huomaa jo, et ku oot antanu yhteisen ison ohjeen nii sit vielä ehkä muutamalla tarkennat ohjeen ja ku ne lähtee tekemään niitä tehtäviä eikä palannukkaa kyselemään takasin, niin muutamilta saattoi tulla ihan mitä tahansa vastauksia.” (O1)

”--tosi vähän ne tuli kysymään multa tai ohjaajalta--” (O1)

Saatavilla oleminen oli kuitenkin merkittävä tukemisen tapa etäopetuksen aikana ja useat opettajat kertoivatkin olleensa koko koulupäivän ajan tavoitettavissa. Oppilaiden tukeminen oli myös etätapaamisten järjestämissyy.

”Ku tuli pulmia nii tuli tää tilanne et ”kysy opelta”.” (O1)

”--oppilaat soittaa mulle, ”mää en tiiä mitä mää teen.” (O3)

”--osa jäi mun kanssa halutessaan ja osa saatto tulla hetken päästä, et mä en tajuu tätä, et tehäänkö yhdessä?” (O4)

Useimmat opettajat kuvailivat myös tilanteita, joissa pieni ryhmä tai yksittäisiä oppilaita olivat olleet etäyhteydellä yhteydessä opettajaan tai ohjaajaan tuen saamisen vuoksi. Tällaisten tilanteiden järjestäminen on tässä tutkimuksessa tulkittu myös opettajan oppilasta tukevaksi tehtäväkseen (alakategoria: *Ohjaajan tai tukiopetuksen järjestäminen*)

”--matematiikassa mää pyysin opetustuokion jälkeen tiettyjä oppilaita, jotka tarvi enemmän tukea nii jäämään sinne kanavalle. Ja sitte mää autoin niitä kahta kolmea oppilasta--” (O2)

”Joo ja sitte oli yks pieni porukka, joka kulki hyvin vahvasti ohjaajan matkassa ja teki tehtäviä ja heillä oli oma linkki mihin he useesti meni ja joko ohjaaja otti heidät tai mä otin heidät sellaset ketkä oli enemmän tukea tarvitsevia.” (O4)

5.2.5 Järjestyksen ylläpitäminen

Järjestyksen ylläpitämiseksi opettajan tehtävä oli *valvoa* opetustilannetta, *puuttua* häiritsevään käytökseen ja toimia eräänlaisena tilanteen johtajana, jota tässä yhteydessä nimitetään *puheenjohtajana toimimiseksi*. *Puuttuminen* ja *puheenjohtajana toimiminen* ovat vahvasti yhteydessä myös ilmapiirin luomiseen, mutta oppimistilanteen kannalta niiden tehtävien avulla opettajat nimenomaan pitivät yllä järjestystä ja mahdollistivat opetustilanteen sujuvan ja kaikille osapuolille reilun etenemisen.

”--aluksi oli semmosta, että ne yritti heittää juttua ja kaikenlaista chattailla ja viestitellä siinä opetuksen aikana ja virnistellä ja seurata toisia ja nii edelleen mut sit siihen puututtiin ja sitte mää rupesin matkassa varsinki tekemää nii, että mää rupesin säännölliseseti kaikilta kysymyksiä, että onko ne kärryillä ja ku tarkistettii tehtäviä nii kaikki joutu vastaamaa ja olemaan mukana. Nii se semmonen sättäily ja höpöttäminen ja viestien lähettäminen ja velmuilu nii se sitte väheni--” (O2)

”--sit päästiin siihen, et ”Nonii, ensiks kaikki on tervehtiny ja sit pistetään mikrofoni kiinni ja kuunnellaan.”” (O1)

Valvomisen opettajat kokivat toisaalta hankalana etäyhteyksien vuoksi ja toisaalta taas jotkin kepposet tulivat juuri niiden avulla entistä varmemmin opettajan tietoon.

”--muutama kuvitteli et verkon välityksellä voi tehdä hölmöjäkin asioita enemmän kun mitä luokassa ehkä. Nii ne ei ymmärtäny et ne jää siitä nopeemmin kiinni. Et luokassa voi tehdä ehkä jotain ku ope on selin eikä nää, mutta nyt ku kaikilla oli kuvat auki nii mä nään mitä siel tapahtuu.” (O1)

”--ei tiedä ihan tarkkaan ketkä kaikki oli kuinka vahvasti mukana--” (O4)

”Minusta oli vaikea opettaa liikuntaa ja valvoa, että käykö ne jossaki kävelylenkillä tai tekeekö jumppatuokioita vai ei.” (O2)

5.2.6 Toiminnan järjestäminen

Toimintaa opettajat järjestivät etäyhteyksien välityksellä ja tähän lukeutui sekä *yhdessä tekeminen*, että opetukseen liittyvän *keskustelun järjestäminen*. Itse toiminta erosi opettajien välillä suuresti ja saattoi olla mitä vain vesileikeistä kirjan lukemiseen tai ihan tavallisten tehtävien tekemiseen.

”--läträtään vedellä et menkää kylppäriin ja mitatkaa--” (O4)

”--mentiin ihan kirjaa eteenpäin--” (O2)

”--mä sanon, että ”käy lenkillä”.” (O3)

”--mä näytin et me pilkottiin omenaa tai perunaa ja pilkottiin sitä ja pohdittiin sitä.” (O4)

me askarreltiin silleen pikkuporukoissa tai tehtiin omia juttuja kirjoitushommia omissa porukoissa.” (O1)

5.3 Opetuksen viimeisteleminen

5.3.1 Oman toiminnan kehittäminen

Oman toiminnan kehittäminen koostui opetuksen jälkeen toiminnan muokkaamiseen palautteen perusteella. Palautetta sai *Reflektoimalla ja palautetta keräämällä* esimerkiksi oppilailta tai oppilaiden vanhemmilta ja toimintaa kehitettiin *reagoimalla palautteeseen*.

”--todettiin aika nopeasti, että se ei toimi.” (O1)

”Ei sitä voi hoksata, ennen ku sitä palautetta tulee perheiltä.” (O3)

”--lähettii muokkaa sitä ohjetta--” (O1)

”--palautteen mukaan me myös muokattiin sitä (opetusta)--” (O3)

5.3.2 Oppimistehtävien ja oppimisen kontrollointi

Oppimistehtäviä ja oppimista kontrolloimalla opettajat pystyivät seuraamaan oppilaidensa edistystä ja toteuttamaan opiskelun valvontaa ja tukemista jälkikäteen. Tähän tehtävään liittyivät *kokeet, tehtävänpalautukset, tehtävien sisällön tarkistukset, palautteiden kirjoittaminen oppilaille sekä puuttuviin tehtäviin reagoiminen*. Valvominen tapahtui kokeiden, tehtävänpalautusten ja tehtävien sisällön tarkistamisen avulla.

teetin enkussa sanakokeita google formsin kautta

Katottii, et mitä ne on aamupäivän aikana tehny...

...pyysin lähettämään kuvia tehdyistä tehtävistä...

...kuvista mää tarkastin, että onko ne tehtävät esimerkiksi matematiikasta tehty oikein.

Palautteen ja tehtävien tekemättömyyteen puuttumisen avulla taas opettajan oli mahdollista pyrkiä korjaamaan oppimisen puutteita ja antamaan jälkikäteen tukeaan niihin. Palautteella opettajat myös kehuivat ja kannustivat oppilaitaan.

"--pääsin kehumaa et "Jes! Te ootte tehny ihan oikein." (O1)

"Joo kyllä oot tehny mutta tee noi tehtävät uudestaan. Et sulla on ihan mitä sattuu siellä." (O3)

"--jos ei se seuraavaan miittiin mennessä ollu mitään mulle palauttanu nii sit hän jäi mun kans siihen. Sit mä katoin yhdessä, et näytä mulle, kerro mulle mitä sä tähän teit. Et kukaan ei voinu laahata tavallaan jäljessä." (O4)

5.4 Taustatehtävät

5.4.1 Huolenpito

Huolenpito tarkoitti huolen kantamista oppilaista ja heistä välittämistä. Huolta pitämällä opettajat olivat yhtenä oppilaasta vastuussa olevista aikuisista. Vastuuta otettiin sekä oppilaan opiskelun sujumisesta että oppilaan muusta

hyvinvoinnista. Henkistä hyvinvointia tuettiin esimerkiksi *kohtaamalla ja huomioimalla oppilaat*, mikä tarkoitti esimerkiksi kuulumisten kyselemistä, puhelimesta puhumista ja mielen päällä olevien asioiden kuuntelemista.

"--et meitä opettajia oikeesti kiinnostaa, että mitä te ajattelette ja mitä te koette--" (O3)

"--jotkut lapset saatto soittaa mulle ja kertoo asioita ja me juteltiin." (O3)

"Paljon keskusteltiin et meillä oli tosi pitkiä välillä meidän miitit kun heitä joku asia pohditutti--" (O4)

Huolen pitämistä omalla tavallaan oli myös saatavilla oleminen. Oppilaat tiesivät, että opettajaan sai ottaa yhteyttä ja että opettaja on kiinnostunut heidän asioistaan ja valmis auttamaan ja kuuntelemaan heitä.

"--loin WhatsApp-ryhmän mun luokalle--" (O3)

"--lasten on ollu helppo ottaa muhun kontaktia--" (O3)

Lisäksi huolen pitämiseen kuului myös *perään katsominen* eli eräänlainen tietoisuus siitä, mitä oppilaat tekevät ja miten he voivat sekä huolehtiminen siitä, että he osallistuvat opetukseen.

"--piti miettiä jo se, et kuinka paljon se vie lapselta alkuun voimia, et se harjoittelee sen asian käyttöä sillä konella tai puhelimesta." (O1)

"--mää tiedän, et jonku verran Whats Appilla ovat olleet yhteydessä keskenään." (O2)

"--me yritetään tavottaa oppilaita puhelimesta et soitellaan niille " miks sä et oo miitissä tuu miittiin tai soitetaan vanhemmille". " (O3)

"Toki mä sit juttelin kahden kesken joidenkin oppilaiden kans. Soitin ihan henkilökohtasesti, jos mun täyty vaikka tehtävien tekemisestä puhua tai et he ei tullu sovittuun aikaan miittiin nii sit mä jossain kohtaa laitoin jo vanhemmille viestin." (O4)

5.4.2 Ilmapiirin luominen

Ilmapiirillä tarkoitettiin tässä sekä luokan keskinäisen vuorovaikutuksen ilmapiiriä että oppilaiden tunnelmaa ja fiilistä etäopetuksessa. Ilmapiirin luomiseen kuului opettajan oman esimerkin näyttämistä, vuorovaikutukseen puuttumista sekä rutiinien ja yhteishengen ylläpitämistä. Omalla esimerkillään opettaja saattoi muun muassa luoda armollisuuden, toivon ja selviytymisen ilmapiiriä sekä viestiä kaikenlaisten oppilaiden hyväksyntää.

”--me jotain tehtiin ja mua rupes naurattaa kesken kaiken et en mä saa tätä konetta toimimaan ni joku oppilas sano et on se hyvä et säki joskus mokaat. Nii kyllä! Mäki joskus mokaan et se on sallittua.” (O1)

”--mun asenne on aina ollu se, et tästä selvitään.” (O4)

”mä itse yritin koko ajan olla tositosi sellasella positiivisella ajatuksella et tehtiin eksrakivoja juttuja--” (O4)

Puuttumisella opettaja saattoi pyrkiä vähentämään hyvää ilmapiiriä heikentävää käytöstä ja näin luoda raikkaampaa ja hyväksyvämpää ilmapiiriä luokkansa kesken.

”--mihin puututtiinki et sit, jos sieltä joku rupeski nälvimään.” (O1)

Rutiinien ylläpito taas vaikutti oppilaiden yleisen turvallisuuden ja hallinnan tunteen kautta ilmapiiriin.

”Siihen ilmapiiriin vaikuttaa mun mielestä seki niistä et jos tulee paljon muutoksia nii ne on epävarmoja ne lapset. Mut ku pysytään siinä samassa rutiinissa--”

Yhteishenkeä ylläpitämällä sekä pidettiin huolta oppilaiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta että pyrittiin luomaan oppilaille yhteisöllisyyden tunne etäisyyksistä huolimatta. Yhteishenkeä luotiin muun muassa keskustelemalla, organisoimalla yhteisiä tapahtumia, järjestämällä pienryhmätapaamisia tai erilaisilla yhteisöllisillä tehtävillä.

”--ehkä sit semmosta organisointii et miten mä saan pidettyä tän porukan hitsattuna yhteen vaikka ollaan kaikki erillään.” (O4)

”Meillä oli vappunaamiaiset--” (O1)

”--mä aloin pitää semmosia pikkuryhmämeettejä--” (O3)

”--se (WhatsApp-ryhmä) loi semmosta vapaamuotosempaa keskustelua.” (O3)

”--yks meiän tehtävä oli pääsiäisen aikaan käydä viemässä semmosia ilahduttavia viestejä lenkkipolun varrelle ja sit me tehtiin yhteinen kässä/kuvvis projekti et yhden oppilan talon pihassa olevaa puuta käytiin koristelemassa.” (O4)

5.4.3 Arvojen välittäminen

Arvojen välittäminen ilmeni aineistossa lähinnä keskusteluista. Keskustelu ja pohdinta nousi esille monissa haastatteluissa, mutta nousi esille myös se, että sitä jäi opettajien kokemuksen mukaan puuttumaan. Keskustelu ei välttämättä ollut niin spontaania eikä sanattomien viestien tulkitseminen puolin ja toisin juurikaan mahdollista.

”Ja just sellasta arvokeskustelua käytiin paljon. Ja eettistä keskustelua ja pohdittii just sitä et miks mä oon nähny et noi meni yhdessä jos ei saa mennä ja miks mun äiti ja iskä pitää käydä töissä jos noitten ei tai sellasta et he kyl ihmetteli niitä asioita ihan yhtäläilla ääneen niinku lähiopetuksessa.” (O4)

”--lähiopetuksessa enemmän on kaikenlaista jutunheittoa ja juttelua ja keskustelua ja semmosta ryhmätöitä ja semmosia, missä tulee enemmän jotaki asenne ja arvokasvatusta toteutettua silleen piilotetusti. Että ehkä sitä vähemmän tuli toteutettua tossa etäopetuksessa semmosta.” (O2)

”Ehkä lähiopetuksessa helpommin tulee semmosta et vaikka mä oon suunnitellu pitäväni tästä ja tästä aiheesta et sieltä sä bongaatki niitten lasten keskusteluista aiheita joihin pitää puuttua paljon nopeemmin. Tossa se oli vaikeeta ku niillä oli mikrofonit kiinni etkä sä kuullu mitä ne puhuu. Et siitä jäi paljon puuttumaan.” (O1)

5.5 Tehtävien painottuminen etäopetuksessa

Etäopettajan roolista kokonaiskuvan saamiseksi on etäopettajan tehtävien tunnistamisen lisäksi tarkasteltava myös niiden suhteita toisiinsa ja lähiopetukseen. Tällä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sen tarkastelua, mitkä tehtävät korostuivat, mitkä muuttuivat suhteessa lähiopetukseen ja mitkä tehtävät olivat vaikeita suorittaa etäopetuksessa. Näitä asioita tarkasteltiin sekä opettajien suorista kuvauksista aikaa vievistä tai korostuneista tehtävistä että tutkijan saamasta vaikutelmasta siitä, mistä opettajat kertoivat paljon tai vähän.

Opettajien kertomuksissa korostuivat erityisesti suunnittelun merkitys ja tehtävien kontrollointi. Näihin opettajat kertoivat panostaneensa ja niihin oli kulunut suuri osa heidän työajastaan.

”Lähiopetuksessa menee paljon enemmän siihen lapsen ohjaamiseen ja sit taas etänä menee paljon enemmän siihen suunnitteluun ja ohjeistukseen.” (O1)

”Paljon enemmän suunnitteluun käytin aikaa ku lähiopetuksessa.” (O2)

”Ihan järkyttävä resurssimäärä siihen, että kytätään (tehtäviä).--” (O3)

Suunnittelua luonnehdittiin myös ennakoivammaksi kuin normaalisti lähiopetuksessa.

”--sinänsä toi oli aika harvinaista että mulla voi olla niinku et mulla oli aina semmonen viikon puskuri eteenpäin. Et (suunnittelu) paljon ennakoivampaa ku normityössä.” (O3)

Myös saatavilla olo toistui haastatteluissa. Se olikin opettajien tärkein keino tukea oppilaiden työskentelyä opiskelun aikana, vaikka oppilaat hyödynsivätkin sitä opettajien harmiksi vaihtelevasti.

”--olin saatavilla koko koulupäivän ajan et se tietty linkki oli auki aina 9-13.30 tai sai soittaa tai laittaa viestiä.” (O3)

”--tosi vähän ne tuli kysymään multa tai ohjaajalta—” (O1)

Opettajat puhuivat haastatteluissa paljon myös ilmapiirin luomiseen ja huolenpitoon liittyvistä tehtävistä, vaikka he eivät välttämättä suoraan maininneetkaan näiden tehtävien korostuvan heidän työssään. Aiheiden runsaasta kuvailusta voisi silti päätellä, että opettajat pitivät näitä tehtäviä tärkeinä. Eräs opettajista mainitsi esimerkiksi puhelimen yhdeksi tärkeimmistä työvälineistään, ja puhelimen avulla opettajat usein viimekädessä pitivät huolta oppilaistaan,

”--nii melkein tärkeempi opettajalla, ku mikään hyvä tietokone tai muu, et olis oma työpuhelin. Että mitä pienempiä oppilaat on, sitä enemmän se painottuu siihen, että oppilaat soittaa mulle ”mää en tiiä mitä mää teen.” tai me yritetään tavottaa oppilaita puhelimella et soitellaan niille ” miks sää et oo miitissä tuu miittiin tai soitetaan vanhemmille””

Opettajien kertomuksissa nousi myös esille lähiopetuksen ja etäopetuksen erot erityisesti taustatehtäviin luokiteltujen tehtävien hoitamisessa. Jo aiemmin esimerkeissä mainittu oppilaiden yhteenkuuluvuudentunteen ylläpitäminen täytyi ajatella uudella tavalla ja oppilaiden kohtaaminen suljettujen kameroiden ja mikkien takaa oli vaikeampaa.

”--ehkä sit semmosta organisointii et miten mä saan pidettyä tän porukan hitsattuna yhteen vaikka ollaan kaikki erillään.” (O4)

”Mut tossa se oli vaikeeta ku niillä oli mikrofonit kiinni etkä sä kuullu mitä ne puhuu.” (O1)

Arvokasvatuksesta jäi myös opettajien kertomusten mukaan puuttumaan paljon, eikä se ollut niin spontaania. Toisaalta arvokasvatukseen tuli myös mukaan uusia ulottuvuuksia pandemiatilanteen ja uuden verkossa tapahtuvan opetuksen myötä.

”Ja just sellasta arvokeskustelua käytiin paljon. Ja eettistä keskustelua ja pohdittii just sitä et miks mä oon nähny et noi meni yhdessä jos ei saa mennä ja miks mun äiti ja iskä pitää käydä töissä jos noitten ei tai sellasta et he kyl ihmetteli niitä asioita ihan yhtälaillla ääneen niinku lähiopetuksessa.” (O4)

”--puhuttiin aika paljon myöskin verkko-opetuksen yhteydessä ja verkossa opiskelussa. Et miten voin käyttäytyä siellä ja voinko tehdä noin ja sanoa noin.” (O1)

”--jää tosi paljon pois, koska siitä jää kaikki semmonen niinku ruokailussa tapahtuva kanssakäyminen, välituntitilanteet, koulun yhteiset juhlat ja semmonen niinku ylipäättänsä niinku tilanteitten selvittely ja niistä juttelu oppilaitten kanssa.” (O3)

Huoli tehtävien hoitumisesta nousi myös muutamassa opetuksen toteuttamisen aikana toteutetusta tehtävästä. Vaikka opetuksen saikin näennäisesti pidettyä etäyhteyksien välityksellä, oli opettajien kertomuksissa nähtävissä se, että kaikkea opetusta ei kannattanut, eikä todellisuudessa voinut pitää etäyhteydellä. Myös muutoin lähiopetuksessa oppitunneilla tapahtuva opiskelun valvominen ja tukeminen kuvailtiin usein hankalaksi.

”Ei sitä (opiskelua) voi valvoo et sit, ku meillä oli sopimus et ne lähtee tekeen itsenäistä työskentelyä nii ne poistu linjoilta.” (O1)

”En pitäny joka oppituntia miitissä, koska seki oli tosi epärealistista--” (O3)

”--mä koin et mun antama tuki oli liian vähästä oppilaille et sitä olis tarvinnu olla enemmän.” (O1)

Osavastuu näiden hankalasti toteutettavien tehtävien osalta liukuikin osaltaan oppilaiden vanhemmille ja jotkin opettajat mainitsivatkin oppilaiden kysyvän vanhemmiltaan apua ja oppilaiden tekevän koulutehtäviään myös vanhempien kanssa.

5.6 Tehtävät opettajan roolien määrittäjinä

Kokonaisuudessaan opettajan rooli koostuu tämän tutkimuksen luvussa 3 esitellyistä opettajan eri rooleista. Otan tähän tarkasteluuni Forbomin (2003) määrittämät roolit, sillä kuten luvussa 3.2 näytettiin, olivat Goodyearin ja kumppaneiden (2001) määrittelemät verkko-opettajan roolit luettavissa näiden roolien osiksi.

Rooleilla tarkoitetaan ihmisten toisiinsa kohdistamia odotuksia (Eskola 1973) ja näitä odotuksia täytetään erilaisilla tehtävillä. Etäopettajan roolia määritellään siis tämän tutkimuksen tuloksina muodostettujen etäopettajan tehtävien kautta. Tehtävissä opettajat saattoivat olla useammassakin eri roolissa

yhtä aikaa, mutta jokaisesta tehtävästä oli nähtävissä jokin yksi rooli, joka oli tehtävälle tyypillisin.

Asiantuntijan ja työnohjaajan rooliin viittasivat tehtävistä suurin osa. Asiantuntijan ja työnohjaajan roolia opettaja toteutti opetuksen valmistelemissa, sen toteuttamisessa sekä viimeistelemisessä. Tähän rooliin kuuluivat kaikki ohjeistukset, esivalmistelut, suunnittelut, oman toiminnan kehittämiset, aikataulun ylläpitämiset, oppilaiden tukemiset ja toiminnan järjestämiset. Opetuksessa opettaja toimi asiantuntijana, mutta siihen tehtävään liittyvä asiantuntijuus liittyi enemmän opetuksen suunnitteluvaiheeseen tai mahdollisesti muun oppimateriaalin äärelle ohjaamiseen. Opetuksessa opetustuokioiden aikana opettaja toimi esiintyjän roolissa, joka näkyikin etäopetuksessa tämän lisäksi vain muissa etäyhteydellä tapahtuvissa vuorovaikutustilanteissa.

Järjestyksen ylläpitäjän ja työrauhan takaajan rooliin kuuluivat etäopetuksessa opetustuokioiden aikainen järjestyksen ylläpitäminen, tehtävänpalautusten vaatiminen, puuttuviin tehtäviin reagoiminen sekä huolenpitoon liittyvä perään katsominen. Myös ilmapiirin luomiseen liittyvä puuttuminen oli osaltaan tämän roolin toteutusta, sillä puuttumalla opettaja esti oppilaiden epäreilun kohtelun. Tällä oli kuitenkin enemmän vaikutusta ilmapiiriin, kuin varsinaiseen järjestykseen.

Arvojen välittäjän ja aikuisen mallin rooli etäopetuksessa toteutui lähinnä arvojen välittämiseksi luokitellun tehtävän kautta ja tämän tehtävän täyttäminen jäi usean opettajan kertoman mukaan vähäiseksi. Ilmapiirin luojan roolia määrittävät tehtävät taas olivat kaikki taustatehtäviin kuuluvia. Niitä olivat huolenpitoon liittyvät tehtävät ja ilmapiirin luomiseksi nimetyt tehtävät. Myös opetuksen toteuttamisen aikana oppilaiden kanssa vuorovaikutuksessa toteutetut tehtävät vaikuttivat ilmapiiriin, mutta varsinaisesti ilmapiirin luojan rooliin kuuluivat juuri taustalla tapahtuvat tehtävät.

Kaikki opettajan roolit olivat siis aineiston perusteella jollain tavoin osana etäopettajan roolia, vaikka niiden painotukset saattoivatkin olla vähäiset.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Opettajan rooli etäopetuksessa

Etäopetuksessa opettajan roolissa korostui erityisesti asiantuntijan ja työnohjaajan rooli. Opettajan rooliin etäopetuksessa kuuluivat myös esiintyjän, järjestyksen ylläpitäjän ja työrauhan takaajan, arvojen välittäjän ja aikuisen mallin sekä ilmapiirin luojan roolit, mutta ne jäivät selkeästi pienemmiksi, kuin asiantuntijan ja työnohjaajan rooli.

Asiantuntijan ja työnohjaajan roolissa etäopettajan tehtävänä oli tulosten mukaan valmistella opetus huolella, kehittää omaa asiantuntijuuttaan ja ohjata oppilaan opiskelua siten, että oppilas oppisi opetettavan asian. Myös Förbom (2003) korostaa näitä asioita ja erityisesti suunnittelua, joka korostui myös tässä tutkimuksessa. Suunnittelun korostumisen lisäksi etäopettajat suunnittelivat opetustansa ennakoivammin, kuin he normaalissa lähiopetuksessa olisivat suunnitelleet. Ohjeet myös laadittiin huolella ja saatettiin lähettää etukäteen oppilaille. Opetuksen aikana ohjaajan ja asiantuntijan rooli tarkoitti oppilaiden ohjaamista työn ääreen ja opiskelutehtävissä tukemista. Myös toiminnan järjestämiseen opettaja toi etäyhteyksien välityksellä oman asiantuntijuutensa ja ohjasi toimintaa sen mukaan. Opetuksen jälkeen, eli viimeistelyvaiheessa opettaja vielä asiantuntijana ja työnohjaajana tarkisti oppilaidensa vastaukset ja antoi niistä kehittäväää ja kannustavaa palautetta. Asiantuntijuuttaan opettaja kehitti suunnitteluvaiheessa aiheeseen ja opetusmetodeihin perehtymällä ja viimeistelyvaiheessa palautteeseen ja reflektioon reagoimalla.

Muut opettajan rooleista toteutuvat ovat eniten läsnä suorassa samanaikaisessa vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa. Koska tämä samanaikainen vuorovaikutus on etäopetuksessa vähäisempää ja sekin vähä

tapahtuu videoyhteydellä etäältä, ovat nämä roolit luonnollisesti vähemmän läsnä etäopetuksessa. Tästä syystä luultavasti myös Goodyearin ja kumppaneiden (2001) määrittelemistä verkko-opettajan rooleista puuttuivat esiintyjän sekä arvojen välittäjän ja aikuisen mallin roolit kokonaan, järjestyksen ylläpitäjän ja työrauhan takaajan rooliin viittasi vain teknologin rooli ja ilmapiirin luomiseen liittyi vain yksi seitsemästä roolista. Ala-asteen luokanopettajan rooliin etäopetuksessa kuitenkin kuuluu myös rooleja ja tehtäviä, joita ei verkko-opettaja toteuta, sillä verkko-opetuksesta poiketen tämän tutkimuksen etäopettajat pyrkivät pitämään kiinni myös vuorovaikutuksestaan oppilaisiinsa ja toteuttamaan sitä kautta kaikkia luokkahuoneessakin esiintyviä opettajan rooleja.

Esiintyjän roolissa opettajan tehtävät olivat aika samankaltaiset, kuin Förbomin (2003) määritelmässäänkin, eli esiintyä luontevasti, viestiä olemuksellaan ja olla läsnä. Näiden toteuttaminen vain tapahtui etäyhteyksien tai opetusvideoiden välityksellä, joten esimerkiksi opettajan olemuksen tai läsnäolon esiin tuominen oli vaikeampaa.

Järjestyksen ylläpitäjän rooli ilmeni opettajalla etäopetustapaamisten järjestyksenpidon lisäksi myös oppilaiden oppimistehtävien kontrolloimisena ja yleisenä oppilaiden perään katsomisena. Toisaalta suurta epäjärjestyttä ei päässyt opettajan valvonnassa syntymään, kun etäyhteydellä opettaja pystyi tarkkailla ja kontrolloida koko luokkaa, puhujia ja poissaolijoita ja tehtävien tekeminen kontrolloitiin tarkasti. Toisaalta taas etäyhteyksien välityksellä opettajien oli mahdoton valvoa mitä oppilas tarkalleen teki koko päivän ajan. Tätä tehtävää opettajat pyrkivät hoitamaan esimerkiksi säännöllisillä etätapaamisilla, joista näki oppilaan olevan tavoitettavissa.

Arvojen välittäjän ja aikuisen mallin roolia opettajan on mahdotonta koskaan tiedostaa ihan täysin, mistä johtuukin varmaan osittain se, että tämän tutkimuksen tuloksena se rooli jää vaisuksi— onhan tutkimuksen aineisto opettajien itse kertomaa. (Förbom, 2003) Opettajat kuitenkin itsekin sanoittavat asian ihan totuudenmukaisesti kuvatessaan spontaanin keskustelun ja normaalin arjen tilanteiden poisjäämisen vähentävän tämän roolin täyttymistä. Arvojen

välittäjän ja aikuisen mallin roolissa opettajat olivat etäopetuksessa lähinnä välillisesti tai etäyhteyksien välityksellä, jolloin aito toiminta oli vähäisempää ja arvokasvatus jäi lähinnä opettajan sanallisen viestinnän ja esimerkiksi keskustelun tasolle.

Ilmapiirin luojan rooli oli vähäisyydessään yllättävän tärkeä etäopetuksessakin. Opettajien oli luotava ilmapiiri, joka vallitsee kaukana toisistaan olevien ihmisten välillä ja ylittää jokaiseen oppilaaseen henkilökohtaisesti. Ilmapiirin luomiseksi opettajien oli huomioitava ja kuunneltava oppilaitaan sekä kohdattava heidät etäyhteyksien välityksellä. He pyrkivät itse näyttämään esimerkkiä positiivisella asenteellaan ja rohkealla esiintymisellään (esimerkiksi videoissa), luomaan toivoa ja armollisuutta käytöksellään ja pitämään yllä yhteishenkeä ja oppilaiden keskinäisiä vuorovaikutussuhteita. Samoja tehtäviä ilmapiirin luojalle listaa myös Förbom (2003) oppilaiden kuuntelemisesta aina oman epäonnistumisen avoimeen näyttämiseen. Etäopetuksessa vaikeampaa oli kuitenkin luokasta kantautuvien sanattomien ja epäsuorien viestien tunnistaminen, kun luokka ei ole fyysisesti läsnä. Tämän Förbom (2003) kuitenkin mainitsee tärkeänä ilmapiirin luojan roolissa.

Etäyhteydet eivät korvanneet lähioppitunteja, eikä etäopettaja läsnä olevaa opettajaa. Kuitenkin etäopettajalla oli tärkeä rooli erityisesti oppilaan opetuksen asiantuntijana ja ilmapiirin luojana.

6.2 Opettajan roolin muutos

Luvussa 3.3 kuvasin asiantuntijan ja työnohjaajan roolin korostuvan opettajan roolissa etäopetuksessa Goodyearin ja kumppaneiden (2001) määritelmän perusteella. Samojen roolien korostuminen oli nähtävissä myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Jyrhämä ja kumppanit (2016) viittaavat siihen, että opettajan ei olisi enää tarkoituksenmukaista olla mallikansalainen ja Opetussuunnitelmassakin (Opetushallitus 2014) arvokasvatuksen yhteydessä mainitaan erityisesti oppilaan aktiivisuutta lisäävä arvokerkustelu. Etäopettajien

arvokasvatuksen toteutuminen suurimmaksi osaksi sanallisen keskustelun välityksellä sopisi tähän kuvaan myös.

Toisaalta kuitenkin esimerkiksi opetussuunnitelman useasti mainitseman oppilaan oma ajattelu- ja kokemusmaailman huomioiminen oli etäopetuksessa haasteellisempaa. Tämän vuoksi etäopettajan roolissa arvokasvatuksessa ja asiantuntijana korostui se, että opettaja valitsi aiheen ja oppilaat opiskelivat sitä. Tämä siis toisaalta vähentää oppilaan aktiivisuutta, jolloin opettajan rooli etäopetuksessa ei olisikaan yksiselitteisesti menossa modernimpaan suuntaan. Etäopetuksessa myös sekä Jyrhämän ja kumppaneiden (2016) että Opetussuunnitelman (Opetushallitus, 2014) korostama opettajan rooli oppimisryhmänsä oppimisen ja hyvinvoinnin vastuunkantajana oli haastavampi toteuttaa oppilaiden valvomisessa ja tukemisessa olevien haasteiden vuoksi.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on tärkeää myöntää tutkijan avoin subjektiviteetti ja tärkeä arviointikriteeri on tutkija itse (Eskola & Suoranta, 1998). Tässä tutkimuksessa tutkijan oma subjektiviteetti on vaikuttanut läpi koko tutkimuksen aina tutkimusaiheen valinnasta johtopäätösten tekemiseen. Tässä tutkimuksessa kuitenkin tutkimuksen kulku ja tutkimuksen teon eri vaiheet on pyritty kuvailemaan mahdollisimman tarkasti, mikä on tärkeää tutkimuksen luotettavuuden kannalta (Eskola & Suoranta, 1998). Tutkijan tekemät valinnat aineiston analyysissä on pyritty pohjustamaan ja perustelevaan perusteellisella taustatutkimuksella. Tuloksien raportoinnissa on käytetty myös otteita tutkimusaineistosta perusteena tulkinnoille, joita tutkijan tulee näyttää tutkimuksen luotettavuuden edistämiseksi (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233).

Tutkimukseen haastateltujen opettajien vähäinen määrä on yksi tämän tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttava tekijä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa sopivan aineiston koon määrittäminen ennalta on vaikeaa (Eskola & Suoranta, 1998) ja tässäkin tutkimuksessa sen ennalta arvioiminen oli haastavaa. Haastateltavien vähäisen määrän perusteella tutkimuksen tuloksien ei voida

varmuudella sanoa pätevän suuremmassa joukossa, mutta suuremman haastatteluaineiston analysointi näin uudesta tutkimusaiheesta olisi ollut haastavaa ja siten epätarkempaa. Voidaankin arvioida, että pienen haastatteluaineiston ansiosta tämän tutkimuksen tulokset antavat luotettavan kuvauksen yhdestä mahdollisesta etäopettajan roolista. Yleisempää roolin kuvausta varten taas voitaisiin esimerkiksi testata tämän tutkimuksen tuloksia suuremmalla otannalla (ks. Eskola & Suoranta, 1998, s.216).

Pienestä tutkimusotannasta huolimatta tutkimuksen tuloksissa oli kuitenkin nähtävissä yhteyksiä muihin lähteisiin sekä ala-asteen opettajan roolista luokkahuoneessa että korkeamman asteen opettajan roolista etäopetuksessa. Tämä tarkoittaa Eskolan ja Suorannan (1998, s.213) mukaan tutkimuksen vahvistuvuutta, joka lisää osaltaan tutkimuksen luotettavuutta.

Haastattelutilannetta on myös tarpeen tarkastella luotettavuuden suhteen. Tutkija on aktiivinen osa myös haastattelutilannetta ja osallistuu tahtomattaankin haastattelun kulkuun (Eskola & Suoranta, 1998, s.216). Tässäkin tutkimuksessa tutkijan oma kokemus etäopetusharjoittelijana vaikutti varmasti haastattelun kulkuun ja tutkijan mielenkiintoon. Samoin muutamat haastateltavista olivat selvästi vastanneet aikaisemminkin kysymyksiin etäopetuksesta, mikä vaikutti tutkijan arvion mukaan ohjailevan heidän vastauksiaan. Tämä kuitenkin lähinnä lisäsi joissain haastatteluissa haastatteluaineiston tutkimuksesta ulos jäänyttä osaa. Tutkijan kokemukset etäopetuksesta voidaan taas katsoa jopa positiiviseksi tämän tutkimuksen luotettavuuden kannalta, sillä oman kokemuksensa ansiosta tutkija jakoi varmemmin haastattelijoiden kanssa samankaltaiset tulkinnat aiheesta ja tilanteista.

6.4 Yhteenveto ja jatkotutkimusideoita

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millainen rooli luokanopettajalla on etäopetuksessa ja nimenomaan kevään 2020 poikkeustilan aikaisessa etäopetuksessa. Tavoitteena oli sekä lisätä tietoisuutta opettajien arvosta, että

luoda käytännön tietoa etäopetuksesta avuksi opettajille, jotka tulevaisuudessa mahdollisesti toteuttavat etäopetusta.

Tutkimuksessa luotiin malli opettajan tehtävistä etäopetuksessa ja niiden pohjalta kuvaus ala-asteen luokanopettajan roolista etäopetuksessa. Tutkimuksen otanta on pieni, joten kaiken kattavaa kuvausta etäopettajan roolista tämän tutkimuksen tuloksista ei saada. Kaiken kattavan kuvauksen tekeminen vaatisi myös useampia tyyppisiä, sillä kevään 2020 etäopetuksesta tehtyjen tutkimusten ensiraporttien mukaan koulujen opetuskäytänteissä on ollut paljon eroja (Ahtiainen ym, 2020). Tämän tutkimuksen tulokset kuitenkin toimivat yhtenä hyvänä esimerkkitapauksena siitä, mitä opettajan rooli on ollut kevään 2020 poikkeustilan aikaisessa etäopetuksessa ja millaisia tehtäviä opettajilla on siinä ollut. Tutkimuksen mallia voidaan käyttää mahdollisesti esimerkiksi jatkotutkimuksissa suuremmalla otannalla tai etäopetusta kokeileva etäopettaja voi saada siitä tukea itselleen.

Tutkimuksen yhtenä motiivina toimi etäopetuksen tiimoilta käyty yleinen keskustelu etäopetuksesta esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, iltapäivälehdissä ja myös tutkijan lähipiirissä. Keskustelussa toistuivat usein etäopetuksen kanssa synonyymeina kotiopetus tai itseopiskelu, jotka kuitenkin eroavat etäopetuksesta vuorovaikutuksen ja opettajan roolin osalta. Näissä opetusmuodoissa vuorovaikutusta sekä oppilasryhmän, että opettajan kanssa on vähemmän ja opettajan rooli on suureksi osaksi oppilaalla tai oppilaan huoltajalla. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat kuitenkin, että kevään 2020 etäopetuksessa opettajan rooli oli merkittävä erityisesti asiantuntijan ja työnohjaajan roolissa.

Opettajien kokemukset oppilaiden valvomisen ja tukemisen haastavuudesta pitäisi kuulla etäopetusta järjestettäessä ja jos esimerkiksi vastaavanlaiseen poikkeustilaan joudutaan uudestaan. Olisi hyvä pyrkiä tutkimuksen avulla luomaan toimivia malleja oppilaiden tuen ja valvomisen turvaamiseksi ja taata riittävät resurssit niihin.

Haastatteluissa ilmeni tämän tutkimuksen aiheen ulkopuolelta monia asioita, jotka liittyivät esimerkiksi opettajien työssäjaksamiseen, oppilaiden

oppimiseen etäopetusaikana ja opetettavien sosioekonomisen taustan vaikutukseen. Haastatteluissa pohdittiin tutkijan mielenkiinnon vuoksi sitä, mikä etäopetuksessa oli hyvää, mitä uusia näkökulmia se tarjosi lähiopetukseen ja mitä konkreettisia asioita siitä voisi käyttää lähiopetuksessa. Näitä pohdintoja ei otettu tarkasteltu tutkimuksessa enempää, mutta nämä olisivat mielenkiintoisia ja tärkeitä tutkimusaiheita jatkotutkimuksen kannalta.

LÄHTEET

- Ahtiainen, R., Asikainen, M., Heikonen, L., Hienonen, N., Hotulainen, R., Linfors, P., Lindgren, E., Lintuvuori, M., Oinas, S., Rimpelä, A. & Vainikainen, M-P. (2020) *Koulunkäynti, opetus ja hyvinvointi kouluyhteisössä koronaepidemian aikana: Ensitulokset*
https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/141903720/Raportti_ensituloksi_sta_elokuu_2020.pdf
- Eskola, A. 1973. *Sosiaalipsykologia* (5.painos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Eskola, M. & Jauhiainen, R. 1994. *Ryhmäilmiö. Perustietoa ryhmän käytöstä ja ryhmätyöstä sosiaalityöhön sovellettuna*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino
- Förbom, M. 2003. *Mentori. Aloittelevan opettajan käsikirja*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Goodyear, P., Salmon, G., Spector, J.M., Steeples, C. & Tickner, S. (2001) *Competences for Online Teaching: A Special Report*. Educational Technology Research & Development, <https://link-springer-com.libproxy.tuni.fi/content/pdf/10.1007/BF02504508.pdf>
- Heikkinen, M. & Jurvanen, J. (2020). *"Piti miettii et mikä itseasiassa on kuvisväline ja millä kaikella sitä voi tehdä": Etäopetus kuvataiteen aineenopettajien näkökulmasta* [Kandidaatin tutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202012209029>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2014). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15. painos. Helsinki: Tammi.
- Joensuu, A. & Latvala, J-M. (2002) *Oppiminen verkkopohjaisissa oppimisympäristöissä: Etnografinen tapaustutkimus verkkopohjaisten oppimisympäristöjen käytettävyydestä peruskoulun äidinkielen prosessikirjoituksen etäopetuksessa*. [Kasvatustieteen pro gradu – tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto]. Saatavilla: [ajoensuu.pdf \(jyu.fi\)](http://ajoensuu.pdf(jyu.fi))
- Juhila, K. (2021). Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>
- Juntunen, S. (2020). *Töissä 24/7: Luokanopettajien kokemuksia työhyvinvoinnista etäopetuksen aikana* [Kandidaatin tutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202012078548>
- Jyrhämä, R., Hellström, M., Uusikylä, K. & Kansanen, P. (2016) *Opettajan Didaktiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus
- Kankaanranta, M. & Kantola, K. (2020) *Etäopiskelun toteutuminen erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osalta koronavuonna 2020: Ensituloksia*. <https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisusivut/2020/etaopetuskysely-tulokset.pdf>
- Kullaslahti, J. (2011). *Ammattikorkeakoulun verkko-opettajan kompetenssi ja kehittyminen*. [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Trepo. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8452-0>
- Kurki, E. & Saari, T. (2020) *Sosiaalista läsnäoloa tukeva etäopetuksen malli: Samanaikaista etäopetusta sulautuvissa oppimisympäristöissä*. [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202004213488>

- KVS-säätiö. (2021) Etäkoulu Kulkuri www-sivut. <https://www.kulkurikoulu.fi/>
[Luettu 20.10.2021]
- Leino, I. (2021). *Oppimisen tukeminen koronakevään etäopetuksessa: Tapaustutkimus yhden alakoulun luokanopettajien oppimista tukevista etäopetuskäytännöistä*. [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202104273863>
- Luoma, H. (2021). *Oppimisen ja osaamisen arviointi poikkeusolojen aikana keväällä 2020* [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202104273878>
- Majamaa, S. & Monto, M. (2021). *"Erilaiset haasteet ja erilaiset hyvät puolet": Luokanopettajien kokemuksia tunnekasvatuksesta etäopetuksessa COVID-19-pandemian aikana* [Kandidaatintutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202104153001>
- Nissinen, A. & Vilén, T. (2021) *Eriyisopetusta etänä: Eriyisopettajien näkemyksiä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämisestä ja osallisuuden toteuttamisesta etäopetuksessa*. [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. JYX-julkaisuarkisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/75098>
- Nummenmaa, M. (2012a). Etäopetus tarjoaa monia mahdollisuuksia oppimiseen ja opetukseen. Teoksessa Kankaanranta, M., Mikkonen, I. & Vähähyppä, K. (toim.) *Tutkittua tietoa oppimisympäristöistä tieto- ja viestintätekniikan käyttö opetuksessa*. Opetushallitus, 20–33. Saatavilla: https://blog.edu.turku.fi/etaopetusfi/files/2017/01/tutkittua_tietoa_oppimisymparistoista_VERKKO.pdf#page=20
- Nummenmaa, M. (2012b). *Oppimisympäristöt tutkimus – Etäopetus Suomessa*. Turun yliopisto. Oppimistutkimuksen keskus. Saatavilla: <https://blog.edu.turku.fi/etaopetusfi/files/2017/01/oppimisympc3a4ristc3b6t-tutkimus-etc3a4opetus-suomessa.pdf>

- Ojala, T. (2004) *Riittääkö aika, riittävätkö rahat? - tutkimus verkko-opetuksen työmääristä ja -kustannuksista* [Ammatilliset ja yleistajuiset julkaisut, LUT-yliopisto]. LUTPub. <http://urn.fi/URN:ISBN:952-214-188-7>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus, Helsinki. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf [Luettu 20.7.2020]
- Perusopetuslaki 687 (29.6.2021) 20 a § <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P20a>
- Perusopetuslaki, 628 (1998). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Rainio, A. (2020). *Eriyttäminen etäopetustilanteessa : erityisopettajien näkemyksiä opetuksen eriyttämisestä ja siihen liittyvistä tekijöistä etäopetustilanteessa* [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. JYX-julkaisuarkisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/73584?show=full>
- Rönkä, A. Artikkelijulkaisusta Salminen, Jari (toim.). 1997. *Etäopetus koulussa. Kilpisjärvi-projekti 1994–1997. Helsingin II normaalikoulun julkaisuja 1, 1–18*. Helsinki Helsingin II Normaalikoulu. Saatavilla: https://aarnoronka.fi/kilpis_kilpisjarvi_raportti.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. [verkkójulkaisu] Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>
- Siiron, K. & Pitkänen, P. (2021). *"Ei oltu läsnä": Luokanopettajaopiskelijoiden kokemuksia vuorovaikutuksesta etä- ja lähiopetusharjoitteluissa* [Kandidaatintutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202104132926>
- Simonson, M. & Seepersaud, D. J. (2019). *Distance Education: Definition and Glossary of Terms*, 4th Edition. Information Age Publishing.

Suomen kotikouluyhdistys ry, *Mitä kotiopetus on?*

<https://www.suomenkotikouluyhdistys.fi/mita-kotiopetus-on/> [Luettu
30.10.2021]

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*.
Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Teemahaastattelurunko

Alkuun:

- Omaa esittelyä esim. opintojen vaiheesta.
- Mitä varten haastattelen?
 - o Kandidaatintutkielma
 - o Etäopetuksesta
 - o Tietoa kandin aikataulusta
- Suullinen lupa käyttää haastattelua känditutkielmassa ja äänittää haastattelu

1 RUTIINIT

Miten toteutit etäopetusta? Miten etäopetus meni?

Miten tavallinen etäopetustunti/päivä/viikko eteni?

Oliko etäopetuksessasi jotain tiettyjä rutiineja? Millaisia?

2 YHTEYDENPITO

Miten?

Milloin? Kuinka usein?

Oppilaat toisiinsa/ opettaja ja oppilaat

Säännöllisyys?

Yhteydenpitoväline?

3 TEHTÄVÄT JA SUORITUKSET

Millaisia tehtäviä oppilaillasi oli etäopetuksen aikana?

Mistä oppilaan ”suoritus” koostui?(Esim. kurssin, jakson, aiheen, oppimäärän tmv.)

Oliko oppilailla erillisiä kotitehtäviä?

Millainen oli opettajan rooli näissä ”suorituksissa”?

4 OPETUKSEN SUUNNITTELU

Miten suunnittelit opetustasi?

Erosiko etäopetuksen suunnittelu lähiopetuksen suunnittelusta?

5 PIILO-OPS, ARVOT JA OPETTAJAN ESIMERKKI

Toteutuiko piilo-ops? Miten?

Oliko sinun/opettajan esimerkillä vaikutusta lasten toimintaan etäopetuksen aikana?

Millaista arvokasvatus oli etäopetuksen aikana?

6 ILMAPIIRI

Millainen ilmapiiri oli etätapaamisissa ym. vuorovaikutuksessa?

Miten opettajana pyrit vaikuttamaan tähän?

Vaikuttivatko pyrkimyksesi ilmapiiriin?

7 VALVONTA, KURI JA JÄRJESTYS

Millaista oli järjestyksen- ja kurinpito sekä valvonta etäopetusaikana?

Miten tämä erosi lähiopetuksesta?

Miten vaikutit oppilaiden oppimisympäristö

LIITE2

Opetuksen valmisteleminen	Ohjeistaminen	Ohjeiden laatiminen
		Ohjeiden lähettäminen
	Esivalmisteluiden tekeminen	
		Oppimateriaalin luominen
		Sähköisten alustojen valmistelu
		Tarvikkeiden hankkiminen
	Suunnittelemine	Ryhmäjaot
		Aihe
		Aikataulu
Oman toiminnan kehittäminen	Tehtävät	
	Eriyttäminen ja tuki	
Opetuksen toteuttaminen	Ohjeistaminen	
	Aikataulun ylläpitäminen	
	Tukeminen	Saatavilla oleminen
		Ohjaajan järjestäminen
	Opettaminen	Opetustuokiot
		Opetusvideot
		Muun opetusmateriaalin tarjoaminen
	Järjestyksen ylläpitäminen	Valvominen
		Puuttuminen
		Puheenjohtajana toimiminen
Toiminnan järjestäminen	Yhdessä tekeminen etäyhteyksien välityksellä	
	Keskustelun järjestäminen	
Opetuksen viimeistelemine	Oman toiminnan kehittäminen	Reflektointi ja palautteen kerääminen
		Palautteeseen reagoiminen
	Oppimistehtävien ja oppimisen kontrollointi	Kokeet ja testit
		Tehtävänpalautusten vaatiminen
		Tehtävien sisällön tarkistaminen
		Palautteen antaminen tehtävistä
Puuttuviin tehtäviin reagoiminen		
Taustatehtävät	Huolenpito	Oppilaiden kohtaaminen ja huomioiminen
		Saatavilla oleminen
		Perään katsominen
	Ilmapiirin luominen	Esimerkin näyttäminen
		Puuttuminen
		Rutiinien ylläpitäminen
		Yhteishengen ylläpitäminen
	Arvojen välittäminen	